

Per 586/1998/99

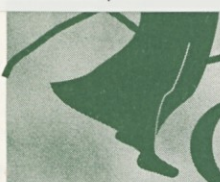
10022539,4

GORJSKA KNJIŽNICA

COBISS

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

LETNIK I, ŠTEVILKA 4, PREDMEJA, APRIL 1999

GORA

JEZUS JE K MARTRI ŠEL

Jezus je k martri šel,
krvavi pot potil.

Judje pridejo na ta hrib.
Trdno ga zvežejo,
v sodno hišo ga peljejo.
Na te stolce ga posedó,
kje in sem ga mečejo,
težki križ mu delajo.
Na ramo mu ga naložé.
Sedem let ga v vodi močijo.
Za mokrostjo ga daleč peló,
na sveto goro Kalvarijo.
Svete ročice, nožice
na sveti križ pribijejo.

Je prišla njegova sveta mati.
Gor je pogledala,
dol je padla.
Tri ure obležala.

Sam usmiljeni Jezus tako spregovori:
"Ljubi Šentjanž, šogar božji,
pelji to ženo spod svetega križa!
Meni ona teže stri,
ko moja bridka martra."

Marija žalostna odgovori:
"Sin moj, sin moj!
Do zdaj sem bila tvoja mati,
zdaj sem pa ena druga žena!"

Jezus žalostno odgovori:
"Jaz bi nji rekel 'mati moja',
ko bi se nji sveto srce ne utrgalo,
kakor se vsaki materi po svojem
edinem detetu."

Predno to Jezus zgovori,
pri priči dušico spusti.
Nebeški leben se je odprl,

cerkveni prag se je podrl,
v gorah ptice ne pojó,
v polju rožce ne cvetó.
Žive skale pokajo,
svete žene jokajo. ...
Vsak kristjan,
ki bi si to molitvico spomnil in
zmolil,
vsak petek, ko se prebudi,
vsako soboto pred kosilom,
vsako nedeljo pred sveto mašo,
bi rešil tri dušice iz vic,
prvič očevo, drugič materino,
tretjič sestrino ali bratovo.
Amen.

Povedala Marija Brus, r. 1908,

Predmeja, zapisal Franc Černigoj

"Marija, Marija, dobra ste, da še zdaj znaste celo to dolgo molitev!"

"Ja, vidiš, Francelj, to molitvico sem jaz slišala na Porobanovši, od Kockove mačehe. Saj Kocka si mogel poznat... Po vojski je umrl.

Kakih pet let sem bila stara, še manj. Gor na Porobanovše sem hodila pohajat. Smo bili nekaj v žlahti. Kak večer sem gor tudi prespala.

No, teta Jožica me je navadila to molitvico. Takrat je bila stara, kakor sem jaz zdaj, kaj takega.

Vidiš, tako so molili pred dvesto leti na Gori. Jaz znam to molitvico in nobeden drugi več.

In zdaj sem jo povedala tebi..." (F. Č.)

DRUGA SVETOVNA VOJNA - III. del

lojze likar

Gradiva za zgodovino Gore je mnogo, še posebno za obdobje, ki bo obravnavano v tej in naslednjih številkah 'Gore'. Resnica je seveda le ena, pogledov na to resnico pa je mnogo, lahko bi rekli, da toliko, kot je udeleženih pri določenem dogodku. Mnogo vas je še živih, tistih, ki ste doživljali drugo svetovno vojno (in s tem še mnogo pričevanj, od katerih sem jih kar precej zapisal) in povsem jasno je, da je še mnogo čustev, vezanih na to kalvarijo.

Prav v zvezi z ustanovitvijo in delovanjem terenskega odbora OF je bilo mnogo gradiva zbranega in zapisanega. Pred dvajsetimi leti, to je od januarja do decembra 1979, so predstavniki tedanjih DPO in nekdanji aktivisti na mnogih sestankih zbrali in uredili *'Zapiske o delovanju odbora OF v NOB na področju Predmeje, Otlice in Kovka'*. Zapisali so še, da je bilo delo ob zbiranju podatkov 'otežkočeno', ker se posamezni člani in preostali vabljeni niso redno udeleževali sestankov, s čimer so celotno delo zavlačevali. Zapisovala in gradivo urejala je gospa Albina Velikonja, sedaj upokojena učiteljica, živi na Predmeji. Bilo je tudi mnogo zamer, nasprotovanj, izjav o pomanjkljivostih, da so upoštevanji le eni, da so omenjene le ene hiše in deli vasi itd.

Znameniti in zanimivi gospod Zavrl, župnik na Gori, je imel to razvado, da je rad kvartal z možaki. Ob neki priliki, ko mu je 'karta dobro padla', so mu soigralci oponesli in ga malce 'zaujeli'. Njemu da je pravzaprav lahko, saj samo malo poškropi z žegnano vodo in malo pokadi naokoli, pa je njegovo delo opravljeno in še pri kartah da dobiva. Z njemu neznailno mirnostjo jim je odgovoril: *"Veste, za eno samo pridigo, ubogo pridigo v nedeljo, moram štirideset bukvi premetat, da kaj pametnega rata"*. In še prav je imel.

Kmalu po ustanovitvi (glej prejšnjo številko 'Gore'), se je odbor OF ponovno sestel in pripravili so seznam mobilizirancev. Tudi Italijani niso stali križem rok. Mnogo mož in fantov, starejših letnikov, so že pobrali in

dali v 'bataljone speciale' in tudi tiste, ki so komaj prišli s 'štelenge', so takoj vpoklicali v vojsko. Tako so v času od 18. - 29. 1. 1943 pobrali s cele Primorske več kot polovico obveznikov; naprimer, 634 novincev letnika 1924 (*Ferenc, Kacin - Wohinc*). Vincenc Bratina - Toniškov je bil v tej veliki skupini: *"Na štelengi smo bili jeseni 1942, jaz s Colčeni, ker sem bil pri teti v Podkrajju. Že 24. 1. 1943 so nas pa pobrali. Iznenada so prišli karabinjerji s Predmeje (tam so že opravili svoje delo) in nas gnali v kasarno na Otlico (Zaklanc). Bila je huda zima in smo čez noč skoraj zmrznili. Drugi dan smo šli čez Vrh v Ajdovščino v karabinjersko kasarno, popoldne pa v Gorico in zvečer v Gradiško, kjer smo bili dva dni. Sledil je ponovni pohod v Gorico in zvečer smo korakali*

*Niso bili še na štelengi, ko so morali v vojsko: zadnja vrsta, od leve: Ivan Bolčina - Žnidarski, Angel Vidmar - Bajtarski, Darko Vidmar - Premov, Mirko Žigon - Zg. Adamovec
spredaj: Alojz Vidic - Dolski, Alojz Česnik - Matičkov, Angel Prem - Ronški
(foto last Dore Krapež - Vrhribarske)*

po Korzu na železniško postajo; po šest v vrsti, poln Korzo, do postaje, sami Slovenci. Z vlakom smo se odpeljali v Piemont, v Fossano. Okoli tisoč nas je bilo v tem 32. regimentu infanterije - v bataljonu speciale. Orožje smo imeli le en mesec na vežbi, potem nič več; in tako smo do razpada Italije delali v tovarnah, na polju..."

Že v začetku februarja je sledila naslednja 'racija', ko so pobrali tudi tiste fante, ki sploh še niso bili na štelengi. Med njimi je bil tudi Štefan Krapež - Podhruškarski, letnik 1926: "Leta 1943, 4. februarja, so nas odgnali karabinjerji, večinoma pobe, v kasarno Zaklanc. Tam smo bili čez noč. Naslednji dan pa smo šli čez Vrh in po Rebri v Ajdovščino, z vlakom do Gorice in v Gradiško. Kmalu so nas peljali v Livorno. Razpad Italije pa smo dočakali v bližini Rima. Mnogo nas je bilo skupaj: Mirko Verbov, Nando Prstavski, Lojze Matičkov, Ivan Žnidarski, France Jenkov, brat Edi in še mnogo Predmežčanov."

Kazalo je, da bodo Italijani internirali vse moške prebivalce, delali so sezname za širša območja Idrije, Cerknega, Čepovana...(Ferenc, Wohinz) in izgleda, da tudi za Goro. Te namere je opazil tudi odbor OF, zato so pohiteli z mobilizacijo. Imen si niso zapisovali, zaradi konspiracije, so pa seznam sproti dopolnjevali. Odbor je nato obvestil Greifa (Martin Greif - Rudi), ki je prišel s skupino partizanov na Predmejo 11. 2. 1943 ter določil tri skupine za mobilizacijo. V vsaki skupini je bil tudi vsaj po en član odbora OF, ki je dobro poznal teren. Prva skupina je šla na Otlico, druga je imela območje od Hriba do Hotela, tretja pa od Hotela dalje. Tako je bilo v noči med 11. in 12. 2. 1943 mobiliziranih 24 fantov in mož, drugi dan pa še štirje:

Bizjak Avgust - Zadolinski, roj. 1908	Likar Ivan - Likerski, roj. 1920
Bizjak Franc - Ronarski, roj. 1911	Likar Janko - Slekov, roj. 1915
Bizjak Ivan - Bratinov, roj. 1914	Pergar Albert - Z Vrha, roj. 1904
Bizjak Marjo - Štemčev, roj. 1908	Polanc Ivan - Brvinčuski, roj. 1908
Bizjak Slavko - Brigitn, roj. 1915	Polanc Jože - Brvinčuski, roj. 1913
Blaško Alojz - Firarjev, roj. 1911	Prem Angel - Premov, roj. 1919
Bratina Franc - Zutov, roj. 1912	Prem Jože - Premov, roj. 1912
Černigoj Janez - Tunčkov, roj. 1905	Velikonja Albert - Palirjev, roj. 1907
Černigoj Janko - Tunčkov, roj. 1921	Velikonja Edvard - Bitiški, roj. 1908
Česnik Anton - Česnikov, Otl., roj. 1911	Velikonja Franc - Ljuknški, roj. 1911
Čibej Franc - Gmajnčerski, roj. 1915	Vidmar Jože - Librov, Otl., roj. 1916
Čibej Janez - Podmajski, roj. 1909	Vidmar Štefan - Betkn, roj. 1906
Čibej Viktor - Sedejev, roj. 1907	Žonta Alfonz - Koreninski, roj. 1910
Likar Benedikt - Šelov, roj. 1907	Žonta Jelko - Koreninski, roj. 1914

Orožje jih je imelo le osem. Zbirno mesto je bilo v bližini domačije Podleševje, pri Jožetu Čibeju. Nato so odšli proti taboru nad Vrtovinom, Greif je pa še naročil odboru, da vzpostavijo zvezo z Jankom Premrlom - Vojkom. Na pot sta se odpravili Cvetka in Marica Čibej in prišli tja preko javke v Zadlogu (Vojko je bil že ranjen). Za spremstvo ob vrnitvi so jima določili deset partizanov. Nadalje je Greif zadolžil odbor tudi za večerjo, ki jo je pripravljalo več družin in so jo odnesli na Široko rovno za Slokarji.

Viktorija Černigoj - Seška je bila tedaj še doma pri Tunčkih: "Zvečer so prišli partizani, pobrali so brata Jankota, ki je prišel na dopust iz italijanske vojske. Imel je zimsko uniformo. Tisti večer so šli še po Ivana Likerskiga, Franceta Zutovega, oba Brvinčuska in še druge. Vrnili so pa nekatere starejše, da so bili prestari za vojsko ali bolehn, da bodo pa doma pomagali in delali na terenu; nekateri so, drugi pa ne."

Po letnicah rojstva vidimo, da jih je bila večina starih nad trideset let, med njimi družinski očetje ali edini hranilci v družini, le nekaj jih je bilo na dopustu iz italijanske vojske, nekaj pa še takih, ki niso bili vzeti v vojsko. Odločitev ni bila lahka, za razmišljanje pa tudi ni bilo kaj dosti časa. Ivan Bizjak - Bratinov je bil v prvi skupini: "Šli smo, kot je bilo dogovorjeno, doma pa pustili 'pozivnice', da so jih domači pokazali

karabinjerjem, da so prišli z orožjem in se ni bilo moč upirati, da smo bili prisilno vzeti in smo morali iti z njimi (partizani op. a). S Podleševja smo šli nad Vrtovin, se tam utaborili, so nas pa Italijani kmalu opazili, saj nas je bila tam zbrana velika skupina, okoli 130; bili so še iz Dežele, Kraševci in še kdo. Morali smo se premakniti proti Lokam, pa nazaj proti Stomažu, in to večkrat. Potem je bilo sklenjeno, da gremo na Dolenjsko, da izpopolnimo prve štiri slovenske brigade, ki so bile precej zdesetkane, doma pa tudi nismo imeli orožja in tako velika enota bi bila Italijanom mnogo bolj na očeh. To so bili tako imenovani transporti Primorcev na Dolenjsko. Pot na Dolenjsko je bila dolga in naporna. Bilo je dosti snega, obutev slaba, hrane malo, na gosto posejane italijanske postojanke in še večina brez orožja (zato se je čutila še toliko večja nemoč op. a.). Po prihodu na Dolenjsko so slabo delali z nami, je bilo dosti gorja in zmerjanja, da jim bomo vse pojedli itd., tudi zato jih je nekaj pobegnilo od tam. Že 24. 3. 1943 sem bil ranjen, to je bilo pri Dvoru v bližini Lašč, čez en teden pa je padel Brvinčuški, ta je bil prvi od naših."

Alojz Blaško - Firarjev je šel naslednji večer 'noter', v drugi skupini, ker so se prejšnji večer zgrešili: "V soboto smo šli 'noter', v nedeljo pa so nas že obstreljevali Italijani, s ceste gor, smo bili nad Vrtovinom. Umaknili smo se v Loke, tam v bližini smo bili par dni, se premikali proti Stomažu, pošiljali patrole, ki so iskale možne poti za prehod na Idrijsko. En večer pa smo se odpravili, čez 80 nas je bilo, dali so nam komandirja, ki je bil s Krasa, in šli na Čaven; do tam je bilo v redu, potem pa visok sneg. Gazili smo tja čez do Vovkove bajte, kjer je bilo dosti sani, so vozili drva, zato ni bilo varno in smo se hitro premaknili proti Paradani. V Smrekovi dragi na Križadi smo skuhalo polento. Tudi tam ni bilo varno, saj kmalu pridejo za nami Italijani, mi pa samo 16 pušk in 'bren'. Po kratkem spopadu padejo štirje Lahi, preostali pa se umaknejo na Lokve, od koder so prišli. Nato smo sli čez Krekovše k Fižnarju in na Pevc; 700 se nas je zbralo tam, s cele Primorske. Večina jih je šla na Dolenjsko, 26 pa so nas določili, da ostanemo na Primorskem." (po magnetof. zapisu F. Černigoja)

Italijanske oblasti so zaostrele svoj odnos do svojcev partizanov in njihovih somišljenikov, pospešeno so začeli izvajati razne ukrepe, ki bi ljudi zastrašili in jih tako odvrnili od nadaljnjega sodelovanja z odporniškimi gibanjem. Toda tega, kar se je zgodilo v noči s 24. na 25. februar 1943 pri Brigiti, si ni mogel nihče predstavljati niti v najbolj morečih sanjah, so bile izjave vseh, s katerimi sem se pogovarjal. Slavko Bizjak - Brigita je bil tudi v prvi skupini, ki je odšla v partizane. Doma je pustil starše, brata, sina in nosečo ženo (glej več pričevanj o tem grozodejstvu v 2. številki 'Gore'). Zvečer so prišli italijanski vojaki, pobili družino in jih s hišo vred zažgali, razen brata Milka, ki so ga mrtvega peljali v Gorico, v svarilo ljudem. "Kot da ne bi hotel iti z Gore, saj se je kamion pri Joškovi štali prevrnil, Milko je padel iz krste in se zavalil po grmovju," je povedala Marija Likar iz Kasarne. Ugibanj in sumničenj o namernem ali nenamernem izdajstvu je bilo več, dokazov (vsaj zaenkrat) pa ni. Več pričevalcev je povedalo, da je verjetno šlo za nesrečen splet okoliščin, **zločin je pa bil izvršen.**

Povzeto iz Družinske knjige (Status animarum):

Nomen et Cognomen	Nativitatis	Copulationis	Mortis	Adnotatio
Stephanus Bizjak	22. dec.1872	22. 2. 1905	25. 2. 1943	Samomor?
Brigitha Bizjak	30. sept.1885	22. 2. 1905	25. 2. 1943	
Stanislavus	29. oct.1913	8. 3.1941	1943	
Milan	20. jan.1921		25. 2. 1943	
Stanislav Bizjak	29. oct.1913	8.3.1941	1943	našli mrtvega 25. 5. 1943
Ivana Žonta	1. 4. 1921	8.3.1941	25. 2. 1943	Pokopan 31. 5. 1943
Branko	1. 9. 1941		25. 2. 1943	Na grozen način umorjeni
malo pred rojstvom			25. 2. 1943	in zažgani v hiši od Italijanov

(Štefan in Brigita sta imela še šest otrok, ki niso tu napisani, op.a.)

Ta dogodek je globoko pretresel ljudi. Gospod Albin, župnik, je v knjigo pripisal zgoraj navedeno pripombo, kar je bilo za tisti čas zelo nevarno. Viktorija Černigoj - Seška: "Zaradi odhoda v partizane so se vse družine bale, da jih bodo pobili, kot so obljubljali in kot so Brigitne, zato smo dolgo časa spali drugod, tja do konca marca, potem ne več." Po vseh pričevanjih sodeč je Slavko, ko je izvedel za nesrečen konec svoje družine, naredil samomor. Pokopan je bil šele teden dni po najdbi, je toliko časa sestra Iza iskala dokumente za pokop.

Polanco Ivan (Dolenjski)
Krapež Franc (Leposodarski)
Likar Franc (Medvedski)
+ Likar Ludvik (Turjanski)
Černigoj Anton (Bajterski)
Bočina Dobrota (Rumarski)
+ Blosko Andrej (Lokar)
Černigoj Andrej (Leposodarski)
Brgjak Alojz (Bloski)

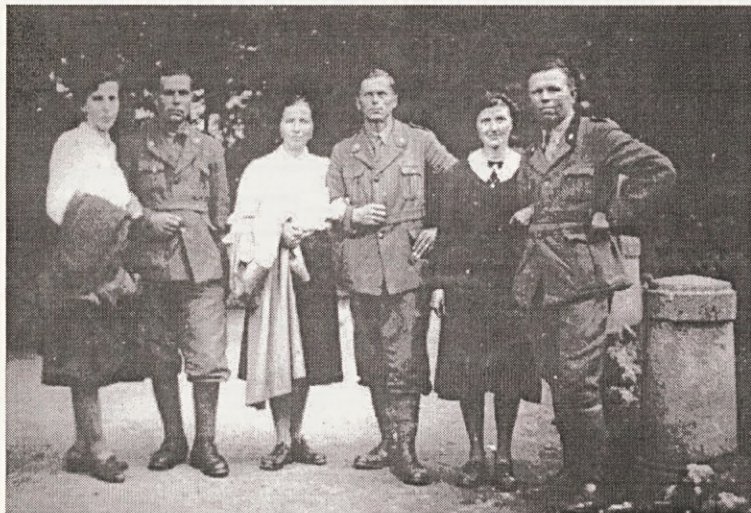
Dan pred odhodom na Sardinijo
 (last Alojza Krapeža - Kravsovškega)

V začetku marca je sledila še zadnja, večja mobilizacija v bataljone speciale, vključno z letnikom 1901, ti so bili prva generacija, ki so služili italijansko vojsko. Poslali so jih v dve glavni smeri: v Milano (del jih je šel nato na Sardinijo) in v južno Italijo oziroma na Sicilijo. Alojz Vidmar - Snavrski je bil tudi med njimi: "Januarja in februarja smo še delali na Reki (še Lojze Zahribarski, France Brgarski, Lojze Breznarski...), smo delali zaklonišča, 4. 3. 1943 so nas prišli iskati na delo in nas peljali naravnost v Gorico, od tam pa v Potenco, kjer smo še delali za gozdarje. Že 10. aprila so nas naložili na vlak in naslednji dan smo bili že na Siciliji, kjer smo opravljali različna dela v pristanišču, na cestah, v gozdu, pač tam, kjer je bilo potrebno. Proti koncu smo delali le ponoči, ker je že napadala

Že v zavezniških uniformah v Afriki:
 levo Alojz Vidmar - Snavrski, desno Franc Likar - Brgarski
 (foto družinska last Brgarskih)

zavezniška aviacija. Nato so nas zbrali, vse skupaj na Monte Cucco (se mi je kar stožilo po domu, če sem slišal to ime) in tam nas je zajela ameriška policija. Potem pa v Palermo in na ladje za v Tunis. In na ladji sem dobil pol Gore, ja, toliko fantov in možakov nas je bilo, Gorjanov.”

Na obisku v Torinu, leta 1943, od leve: Jožefa in Franc Bizjak - Zadolinska, Izelka in Rudolf Černigoj - Bajtarska, Fanica in Ciril Likar - Jagruska. (foto last Fanice Likar - Jagruske)

Skupina, ki je ostala v Severni Italiji je bila nekoliko na boljšem od onih, ki so bili na Siciliji. Rudolf Černigoj - Bajtarski je to tako povedal: “Velika skupina nas je bila v Milanu, v balaljonih speciale, prav do razpada Italije. Delali smo vse, kar je bilo potrebno. Prav skupaj sva bila le z Edijem Vidmarjem -

Podmejiškim. Si je zelo želel domov, je vsak dan jamral in tožil, da gre, kot bi ga smrt klicala. Tri mesece po razpadu, ko je partizanal, je padel v Vratih pri Čepovanu, domače hiše ni več videl. Jaz sem delal v tovarni, sem bil na suhem in zaslužil sem 3,20 lir na uro. Edi je delal zunaj, je zaslužil le 2 liri na uro. Za hrano in obleko so nam od tega pobrali po eno liro. Najpomembnejše je bilo pa to, da so dovolili, da nas obiščejo žene. Moja je prišla dvakrat v teh osmih mesecih, prav tako tudi Micka Podmejiška. Toliko smo prihranili, da smo jim lahko plačali: pot, prenočišče in še domov so kaj nesle, saj je bilo doma veliko pomanjkanje. Nam so dali dva do tri dni izhoda.”

Mnogo pričevanj in fotografij iz tega časa je še ostalo.

Žene na obisku v Milanu, leta 1943, od leve: Marija in Jožef Krapež - Zg. Pristava, Francka in Janez Likar - Oblevrška, Francka in Jožef Česnik - Matičkava. (foto last Jelke Bolčina - Ojstriške)

Ivanka Polanc - Brvinčuška (1924 - 1999)

Na dan svetega Jožefa, 19. marca, ko se narava tudi na Gori počasi prebuja, so v Ajdovščini pokopali Ivanko Polanc - Brvinčuško s Predmeje.

Bralci časnika Gora ste v 3. številki pod dvema prispevkoma zagotovo zasledili njeno ime. V Ajdovščini je živela blizu mene in vsak dan sva se srečavala. Tudi na Predmeji sva bila skoraj soseda in sem jo tako poznal že od svojega zgodnjega otroštva.. Vedel sem, da sta bila dva njena brata v partizanih, da je bil brat Jože prvi Gorjan, ki je padel kot partizan, da je tudi sama že od začetka delala za partizane...

*Zadnja leta, ko smo o Gori in Gorjanih začeli sistematično zbirati vsakovrstno gradivo in ga objavljati, je tudi Ivanka začutila, da bi bila velika škoda, če bi vse bogastvo, ki ga je nosila v sebi, umrlo z njo. Začela je pisati in mi prinašati šope listov, popisanih z lepo, enakomerno okroglo pisavo. To so **spomini** - iz njenega življenja, spomini na Brvinčuško rodbino, na Gorjane in na Goro v predvojnem, vojnem in povojnem času. Objavljali jih bomo tudi v naslednjih številkah Gore, v tej pa objavljamo drobec iz njenega življenja... (Franc Černigoj)*

“...Ni minilo tri tedne, ko se pojavi pred hišo Cveto Batagelj, vojaški referent za območje Lokavec (*Ivanka je kot begunka in ilegalka živela v Lokavcu, op.*), s pošto, da moram spet v Trst. Na pot sem tokrat morala sama. Vanda je šla v Cerkno na obisk k možu, ki je bil tam v partizanih, Reza pa je bila v Trstu pri sestri. Pošta je bila nujna in morala sem iti. Po poti proti Gorici sem dohitevala ženske, ki so hitele po svojih opravkih. Pridružila sem se jim, da sem bila manj sumljiva. V Gorici, na železniški postaji, so se štiri Italijanke pogovarjale, da grejo v Tržič na vlak. Hitro sem jih zaprosila, če me vzamejo v svojo družbo, in ena mi odgovori: “Seveda, z veseljem! Več ko nas gre skupaj, boljše bo.” Morda smo prehodile dober kilometer, ko se pripelje za nami nemška kolona. Ustavijo in nas vprašajo, kam gremo. Ko smo povedale, so rekli: “Vstopite, če se hočete peljati!” Tako smo se peljale do Tržiča. Tam smo se Nemcem zahvalile, šle na železniško postajo, sedle na vlak in se brez težav pripeljale v Trst. Hitro sem šla na komando mesta. Dali so mi nekaj za pod zob in odgovor na pismo. Imela sem še dovolj časa, da sem ujela vlak proti Tržiču. Tam pa sem se pridružila ženskam, ki so šle proti Gorici. V Gorici smo ostale še štiri, ki smo morale skozi nemško postojanko v Rožni Dolini. Šlo je srečno. Ostale tri ženske so šle v Šempeter, jaz pa sama proti Ajdovščini...

V Šempasu me ustavijo Nemci in me ženejo v gostilno. Ostala sem mirna, saj je bilo pismo dobro skrito... Pregledali so me. Nič niso našli. Oficir je ukazal, naj me priključijo koloni, ki se bo vračala iz Ajdovščine... Sedela sem na gostilniški klopi, čakala in mislila, kako bi pobegnila. Gospodinja me je večkrat pogledala, spregovorila pa ni nobene besede. Zunaj pa so sedeli vojaki. Nenadoma je začelo pri Črničah nekje strašno pokati. Nemci so pograbili orožje in odhiteli na pomoč. Vstanem, pograbim mojo prtljago in stečem po cesti proti Gorici. Med hišami zavijem v hrib nad Šempasom in visoko nad cesto obrnem proti Ajdovščini. Dobro, da je bila polna luna, da sem šla vsaj v pravo smer.

Hodila sem vso noč. Včasih se mi je zdelo, da sem na stezi, potem se je pot kar zgubila in znašla sem se v kaki robidi. Vsa sem bila raztrgana in razpraskana, po nogah in po rokah. Začelo se je svitati in pred sabo sem zagledala cerkev. Nisem se mogla znajti, kje sem. Usedla sem se na tla in čakala dneva. Ko sem čez čas vstala, so mi noge skoraj odpovedale. Do konca sem bila zmučena. Kdo ve, čez koliko jam in skal sem lezla tisto noč. Zdanilo se je in spoznala sem, da sem pri cerkvi svetega Urbana. Odleglo mi je. Najprej sem

pomislila, da sem gotovo ušla zaporu ali taborišču. Vzdihnila sem in se spustila proti Rotaršu pri Slokarjih. Pred hišo sem prišla, ko so nekateri člani družine še spali. Tovarišica Lojzka je glih iz štale nesla mleko, ki ga je pravkar pomolzla. Obstala je in rekla: "Ivanka, kaj te nosi ob tej uri!" Odgovorila sem ji: "Vse ti bom potle povedala, zdaj pa te prosim, če mi daš eno šalčko mleka." Vsa sem se tresla. Lojzka mi je hitro segrela mleko in mi dala še malo pogače. Potem mi je sezula čevlje in mi v škafu prinesla vodo, da sem si umila noge. V uho šivanke je vtaknila bel cvirn, mi z njim šla skozi žulje in mi dala čiste nogavice. Potem sem ji povedala svojo zgodbo.

Moji domači so bili prepričani, da bom prespala v Trstu in da se bom vrnila šele proti večeru. Ko so me zagledali na vratih, so me samo gledali in čakali, kaj bom povedala..." (Odlomek)

Ivanka Polanc - Brvinčuška

Opomba: Besedilo mi je Ivanka dala malo pred svojo smrtjo... (F. Č)

IZ ZGODOVINE SMUČANJA NA GORI

emil velikonja

Obdobje po drugi svetovni vojni, gradnja Bloudkove skakalnice, smučarski klub Gozdar Predmeja

Lanskega oktobra je minilo sto deset let, odkar je nadučitelj Edmund Čibej prinesel na Dol prve smuči. Naročil jih je preko avstrijskega časopisa. Po pošti jih je prejel iz domovine nordijskega smučanja, Norveške. Tesna povezanost in navezanost na Goro in naravo je domačine primorala, da so v zimskem času uporabljali smuči. Z njimi so hodili v dolino, na delo v gozd, pa tudi do sosedov včasih ni bilo mogoče priti brez smuči. Kmalu so priredili tudi prvo pravo tekmovanje daleč naokoli.

Darinko Likar, Ciril Likar in gozdni upravitelj pred kočo na Čavnu leta 1950

Smuči so postale priljubljene zlasti med mladimi. V času okupacije Italije so Gorjani hodili na razna tekmovanja, predvsem v smučarskih tekih. Udeleževali so se tudi tekmovanj za državno prvenstvo Italije in dosegali solidne rezultate. Na največjih tekmovanjih so se poizkusili tudi v smuku. Toda moj namen je opisati prva povojna leta. Druga svetovna vojna je zapustila Goro požgano, samo na Predmeji je

zgorelo 119 hiš. Zapustila je človeške tragedije, bedo in revščino. Nekdanji okupatorji so za seboj pustili ogromno vojnega plena in neuporabnega materiala. Med temi predmeti je bilo tudi veliko parov smuči. Ob kapitulaciji Italije je v vipavski vojašnici ostalo več kot dva tisoč parov smuči. Domačini so poskrbeli, da je vsak par prišel v prave roke.

Smučarsko znanje je bilo dokaj skromno, razen tistih, ki so tekmovali že v času italijanske okupacije. Med njimi je vsekakor prednjačil Peter Česnik. Nekaj zelo vidnih rezultatov je dosegel s svojimi privrženci z Gore, tako v posamični kot tudi ekipni konkurenci. Življenska pot ga je kot oficirja JLA zanesla v razne kraje Jugoslavije, nikamor pa ne brez smuči.

Petra Česnika zasledimo na prvem smučarskem tekmovanju že takoj po osvoboditvi. Nastopil je na Smučarskem prvenstvu Beograda leta 1946 in kot oficir JLA osvojil 4. mesto na štirikilometrskem teku okoli Kalemegdana. Isto zimsko sezono je dosegel še en zelo odmeven rezultat, in sicer 3. mesto v tekih na prvenstvu Srbije. Tretje mesto je dosegel tudi na teku okoli Avale.

V letih, ki so sledila, pa niso tekmovali samo oficirji. V tej smučarski športni panogi so se pomerili tudi vojaki. Leta 1957 je Cvetko Blaško s Predmeje osvojil 2. mesto na Jugoslovanskem vojaškem prvenstvu na Pokljuki. Vojaški rok je služil v Sarajevu. Kako velika želja in entuziazem sta prevečala takratne fante z Gore, pove podatek, kako je Cvetko treniral. V JLA takrat ni bilo nobenega posluha za smučarski šport, tako tudi pogojev za treniranje ni bilo. Cvetko in še nekaj Slovencev so si uredili tekaško progo za trening kar znotraj vojašnice v Lukovici. Ko jih je dežurni oficir zasačil pri nočnem treningu, je dal vse skupaj zapreti. Vendar so fantje vztrajali in njihov trud je bil kmalu poplačan. Cvetko Blaško je zmagal v smučarskem teku posameznikov na prvenstvu BIH.

Peter Česnik
(foto - arhiv društva Gora)

Cvetko Blaško med tekom l. 1957 v Sarajevu
(foto - arhiv C. Blaško)

Takrat je v Sarajevu služboval tudi Peter Česnik. Leta 1949 je postal član SK Sarajevo, kasneje SK Pale, bil je zelo aktiven smučarski funkcionar, član IO v obeh klubih. Leta 1951 je kot član IO SZ Bosne opravil izpit za smučarskega sodnika za smučarske skoke. Do upokojitve 1964 je Peter Česnik aktivno deloval pri organizaciji in razvoju smučarije v Sarajevu. Sodeloval je pri organizaciji smučarskih tekmovanj na Jahorini, Palah, Bijelašnici, Pazariču... Kot član SZ BiH je 12 let deloval v nadzornem Odboru SZJ. Po upokojitvi je deloval v SK Enotnost iz Ljubljane in v organih SZ Slovenije in Jugoslavije. Po letu 1970 se je aktivno vključil v organiziranje smučarije na Predmeji.

*Marjan Bizjak - Štemčev, zmagovalec prve tekme na novi skakalnici
(foto - Angel Vidmar)*

ustanovili smučarski klub. V tistih letih na Gori skoraj ni bilo hiše, iz katere vsaj eden ni bil zaposlen v takratnem gozdnem obratu na Predmeji. Izhajajoč iz tradicije gozdarjenja na Gori in takratne glavne gospodarske dejavnosti, so se Predmejčani odločili, da prvi smučarski klub v vasi poimenujejo 'Gozdar'. Smučarski klub 'Gozdar' Predmeja je bil torej ustanovljen leta 1958. Istega leta so prizadevni člani kluba začeli graditi tudi 'pravo,' 35 - metrsko skakalnico. Načrt zanjo je naredil znani konstruktor planiške velikanke, ing. Stanko Bloudek. V poletnih mesecih leta 1958 je obiskal Predmejo, opravil izmere terena in začel risati načrt. Seveda so ga prijazni domačini pogostili s zabeljeno polento in kislim mlekom. Kot zanimivost - to je bil zadnji načrt Stanka Bloudka, saj se je kmalu za tem upokojil.

Pri gradnji skakalnice je domačinom veliko pomagal takratni Gozdni obrat Predmeja. Ko je bila skakalnica zgrajena, so se tudi razmere za trening bistveno spremenile. V letu 1961, natančneje 26. februarja, so se Predmejčani, kot člani smučarskega kluba "Gozdar", prvič pojavili na tekmovanjih zunaj svojega rojstnega kraja. Še ena

V vseh povojnih letih je bila, predvsem med mladimi Gorjani, prisotna in živa ideja po ustanovitvi smučarskega kluba. Ta ideja je bila še posebej izrazita na Predmeji, kjer ni bilo strmine, na kateri ne bi gradili improviziranih snežnih skakalnic. Bile so raznih velikosti, vse pa večje od 10 m. Na teh skakalnicah so prirejali razna tekmovanja. Najprej so tekmovali na skakalnici v Bizjaškem bregu, v letih od 1952 do 1955. Tu so dosegali daljave tudi do dvajset metrov. Kljub skromnemu znanju in poznavanju smučarskih skokov so ugotovili, da je doskočišče preplošno in tudi iztek ni bil najboljši, zato so začeli iskati novo lokacijo. Tudi z zemeljskimi deli so uredili skakalnico v Kresu. Ker pa so naredili gozdno poseko, je sneg s skakalnice spihal burja. Ta lokacija torej ni bila najboljša. V globoki kraški vrtači v Lisički so preko ceste leteli pogumni fantje do dvajset metrov, tisti najboljši tudi več. V Lisički so prirejali tekme predvsem v letih 1956 in 1957. Takrat je Bruno Bizjak - Zakalski s svojimi somišljeniki večkrat zgradil snežno skakalnico v Tihi dolini, na istem mestu kot so kasneje zgradili pravo 35-metrsko skakalnico. Tu so bili snežni pogoji zelo dobri, pa tudi burja ni nagajala. Najbolši skakalci v tem obdobju so bili: Franc Pergar - Polda, Marjan Bizjak in Jože Černigoj. Domači fantje so sedli skupaj in leta 1958

Marjan Polanc (foto - arhiv društva Gora)

zanimivost: istega dne je Jože Šlibar v Obersdorfu postavil svetovni rekord s 141 metri. Na tekmovanju 'Po poteh 9. korpusa' na Lazni pri Lokvah so Gorjani že dosegli prve večje uspehe. Zvonko Žonta - Breznarski je v skokih zmagal med pionirji, Marjan Likar - Šelov je bil med mladinci četrti. V veleslalomu sta tekmovala še Ivan Velikonja - Palirjev in Peter Vidmar - Koreninski. Ekipo je vodil Marjan Bizjak - Štemčev. Naslednje leto so se udeležili vseh tekmovanj na Primorskem (Lokve, Vojsko, Idrija, Črni Vrh, Log pod Mangartom, Livek). Na bližnja tekmovanja so hodili kar peš, saj jim pot do Lokev, Vojskega ali Črnega Vrha ni delala nobenih težav. Leta 1962 so v klub dobili prve prave skakalne smuči.

Z novimi smučmi so se odpravili na okrajno prvenstvo na Vojsko. Peš skozi Smrekovo drago so 10. marca zvečer prispeli na prizorišče tekmovanj. Naslednjega dne, 11. marca, je nastopil najprej Peter Vidmar - Koreninski v smučarskem teku. Na startu so ga, zaradi doma izdelanih smuči, spremljali posmehljivi pogledi

Franc Pergar - Polda
(foto Angel Vidmar)

sodnikov in gledalcev. Peter je v teku zmagal. V cilju je radovednežem razkazoval svoje smuči. "Kako ne bi zmagal, saj so made in Korenina," je pojasnjeval tistim, ki niso verjeli, da je zares zmagal. V skokih je med pionirji zmagal Zvonko Žonta, Peter Likar - s Starih lazov pa je bil tretji.

Bloudkova lepota je doživela uradno odprtje, zaradi s snegom skopih zim, šele 10. februarja 1963. Krsta naprave ni dočakal prvi predsednik SK Gozdar in vodja gradbenih del v Tihi dolini Bruno Bizjak - Zakalski. Med služenjem vojaškega roka je zbolel in leta 1962 umrl. Na prireditvi se je zbralo ogromno število gledalcev. Dopoldne je bilo tekmovanje v veleslalomu na progi z vrha Korenine. Na uradni tekmi na 35-metrski skakalnici se je pomerilo kar 10 skakalcev. Vsi so nastopali z enim parom skakalnih smuči. Ko je tekmovalec končal svoj nastop, se je okrog njega zgrnila gruča mladine. Včasih so se prav prerivali, kdo bo prvi prišel do smuči in z njimi odhitel na zaletišče, kjer je že čakal naslednji skakalec. Na tej tekmi je med člani zmagal Marjan Bizjak - Štemčev, pred Francem Pergarjem - Poldo in Jožetom Černigojem - Kolenčuskim. Med mladinci je bil najboljši Božidar Likar - Jagruski, pred Petrom Likarjem in Zvonkom Žonto.

Takrat ni bilo trenerjev, vsak je vadil po svoje, kot je najbolje vedel in znal. Seveda je bil dobrodošel nasvet klubskega tovariša ali pa gledanje prenosa smučarskih skokov na edini televiziji v vasi. V letih 1964 in 1968 je bilo v Tihi dolini veliko tekmovanj v veleslalomu, tekih in skokih. Tekmovanja so štela za razna prvenstva. SK Gozdar sta v teh letih vodila Franc Likar - Bratinu in Peter Likar s Starih lazov. Smučarski klub Gozdar je prenehal delovati leta 1969. Domačini so kmalu za tem (večinoma isti člani) ustanovili SK "Čaven" Predmeja. O tem in še o čem pa kdaj drugič.

P.s:

Bralce časopisa Gora prosim, da morebitne dodatne podatke iz zgodovine smučanja na Gori, predvsem pa na Otlici in Kovku, posredujejo uredništvu časopisa ali avtorju tega prispevka. Že vnaprej hvala.

SEDEM GORJANOV IZ SVOJEGA ČASA STRMI V BREZČASJE...(prva zgodba)

franc černigoj

Kdo so, ki iz svojega časa strmijo v brezčasje? Možaki, ponosno in mogočno zroči v nas? Vsi imenitni, s klobuki rahlo postrani, z urami na ketencah srebrnih, s cigareti, pipo in cigaro med prsti? S tujim krajem v ozadju... (foto last družine Blaško - Firarjevih)

Od leve proti desni, stojijo: Jože Blaško - Golakarski (1874 - 1944); Frence Vidic - Firarjev; Franc Bizjak - Podkaplški.

Sedijo, od leve: Frence Blaško - Golakarski; trije Velikonje - Ljukenčerji...

Kje so slikani, se ne ve. Mogoče v Tirolah, na Češkem ali na Romunskem, kamor so kot tesarji tudi hodili na delo.

Kaj vemo o njih? Malo, malo... In še to samo o nekaterih.

Jože Golakarski... Gor v Madžarski strugi da je enkrat zagledal srnjaka, je ležal... Pritihnil se je prav do njega... In ko je odprl fovč, da mu bo prerezal vrat, je naredilo KLIK! in srnjak je tako butnil dol po enih skalah, da je Jože kasneje pripovedoval: "Sem šel gledat za njim, če ga bom kje dobil, zakaj na tisti tek se je mogel ubet!"

Imel je trinajst otrok. Prva žena je bila od Mōdlče, z njo je imel samo enega otroka - punčko; druga žena je bila od Firarje - sestra Frenceta Firarjevega, ki je tudi na sliki. Dvanajst otrok je imel z njo. Težko so jih vse runali, zato so enega sina - Lojzeta vzeli Firarjevi za svojega. Tako je priimek Blaško prišel v Polajnsko vas...

Sedem let pred smrtjo je Jožeta zadela kap in do konca je ostal priklenjen na posteljo... Med vojsko so Nemci *tli zažgat* tudi Golakarsko hišo. "Geraus!" so kričali. "Kdor ne gre ven, bo zgorel!" France Vidicu, ki je znal nemško, je dopovedoval nemškemu oficirju, da je gospodar mrtvouden in da ne more ven. Kam bojo šli z mrtvoudnim človekom, bogi ljudje, če jim zažgejo hišo! In je oficirja pregovoril, da Golakarske hiše takrat niso zažgali.

Frénce Firarjev... Tudi njegov oče je bil Frénce. 1902. ali 1903. leta je prepisal vse premoženje na sina Frénceta. A je sin prej umrl kot oče! Osemindvajsetega leta spomladi in je premoženje pripadlo nazaj Fréncetu starejšemu - očetu! No, jeseni istega leta je umrl tudi on...

Franc Bizjak - Podkaplški je bil poznan kot najboljši tesar daleč naokoli. Svojo plankačo - tesarsko sekuro, je varval bolj ko ženo. Komaj pred smrtjo jo je zapustil svojemu sinu Nacetu... Tesal je po Ogrskem, Češkem, Tirolskem, Romunskem...

France Golakarski da je rad kaj malega spil... Zato ni prinesel dosti domov. Ženo Majeriko je imel zanorca, da bo denar prišel po pošti za njim. In jo je spraševal: "Majerika, je prišel že denar zame?" H Krajnci (Podgrivo), kjer je bila gostilna, pa je hodil gledat, če je prišel že denar za njim.

Na semnju v Ajdovščini je prodal dva vola in se je vrnil domov šele, ko je z družbo ves denar zapravil. "Kje imaš vola?" ga je vprašala Majerika. - "Prodal sem jih," je povedal. - "Kje imaš pa denar?" - "Pride za mano...", jo je potolažil. *(Po pripovedovanju Cvetkota Blaška - Firarjuga, 1935, in Brunota Bizjaka - Golakarskega, 1938)*

GRADILI SMO MOST V ČAVNU (druga zgodba)

cvetko černigojv - gidlju

Leta 1953 smo se mladi fantje, še napol otroci, zaposlili pri gradbenem podjetju Primorje iz Ajdovščine. Dvanajst nas je bilo in komaj smo končali osnovno šolo... Najprej smo tlakovali vojaške garaže v Palah, od tam pa so nas 1954. leta premestili k gradnji novega mostu v Čavnu. Gradili smo ga do jeseni 1955. leta.

Najprej smo porušili leseni most, ki so ga zgradili nemški ujetniki takoj po drugi vojski. Nato smo ročno skopali temelje za novi betonski most, postavljali opaže... Vrtali smo vse ročno, saj mehanizacije takrat ni bilo še nobene. Na začetku predora, z južne strani, smo postavili leseno barako; cela je bila v tunelu. V njej je stanoval delovodja Franc Pristav iz Škofje Loke. Okno je imel obrnjeno proti mostu, da nas je lahko kar skozi okno

(foto last C. Černigoja - Gidljuga)

nadzoroval. Baraka seveda ni bila izolirana, tako da je moral delovodja kuriti tudi ponoči, da ni zmrznil. In eno noč je preveč zakuril ter zaspal. Zagorelo je in zbudil se je šele, ko ga je že začelo dušiti. Sam se je rešil, orodje in instrumenti pa so zgoreli skupaj z barako. Zaradi vročine je površina notranjosti tunela razpokala in se začela krušiti, tako da se je sčasoma tunel razširil in povišal gotovo za kakih deset centinov. Še dolga leta je bil kamen v tunelu in okrog vhoda okajen, kar lahko vidimo tudi na fotografiji. Nove barake nismo zgradili, delovodja pa je hodil spat na Hotel.

Vzporedno z gradnjo mostu pa smo popravljali tudi med vojsko porušene škarpe (poropete). Vreče cementa smo od tunela pa vse do Kapelice nosili kar na hrbtu. Spominjam se, kako smo - mladi in neumni - tekmovali, kdo si upa nesti več. Tako smo nosili po dva žaklja naenkrat, nekateri pa kar po tri. Ko smo betonirali glavni lok, smo delali zdržema tudi po sedemnajst ur. Tako smo bili utrujeni, da smo se po delu

(foto last C. Černigoja - Gidljuga)

Kdo je kdo na fotografiji?

Zadnja vrsta, stojijo, od leve: Cvetko Brus - Brusu; Darjo Černigoj - Bajtarski; Cvetko Černigoj - Gidlju; Rado Kodelja - tesar iz Budanj; Pagon iz Godoviča; Mirko Černigoj - Tunčku; miner iz Podmelca; Srečko Likar - Jurjusi; Stanko Bratina - Česnkov.

Srednja vrsta, od leve: šofer iz Ajdovščine (čepi); **stojijo:** zidar s Primorja; Viktor Bizjak - z Ložiš; Viktor Pergar - Vrharski; dva strojnika s Primorja; Andrej Likar, ml. - Gmajnarski; dva inženirja; za njima stojita delovodja Franc Pristav iz Škofje Loke in šofer s Primorja.

Spodnja vrsta, od leve čepijo: zidar s Primorja; Stanko Likar - Jurjusi; Franc Pergar - Zagrublški; Izidor (Dore) Bratina - Česnkov; Marjo Černigoj - Tunčku.

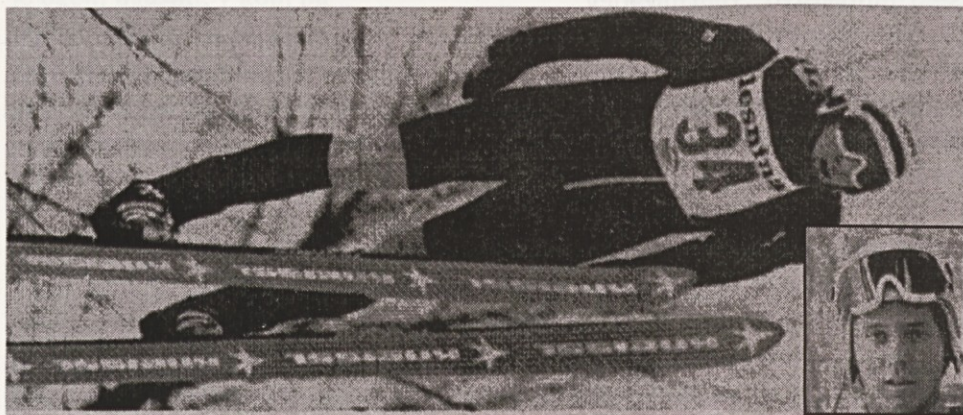
komaj privlekli do doma. Ko pa smo glavni lok končali, smo šli na Hotel in nunca Vika Vrhlučnška nam je postregla s pijačo...

Med gradnjo mostu je bila cesta prek Čavna na Predmejo seveda zaprta. Ves tovorni promet se je odvijal prek Cola. Seno, ki smo ga nakosili Podguro, smo deli v kope in ga počasi po malem vozili čez nedograjeni most. Vzel sem dopust, da sem ga z junci zvozil s Platen, iz Rakuc in iz Podskúka. Bertetu z Rone je seno s traktorjem en Lokavčan peljal čez Col. S kamionom je prvi čez še ne čisto dokončan most zapeljal šofer s Primorja in potem zahteval, da je treba njegovo ime napisati na ploščo in pritrditi na vidno mesto...

Veliko vznemirjenje je bilo, ko smo zaminirali več deset ton težko skalo, ki je visela nad mostom, malo pod Golobnico, in grozila, da se bo utrgala in poškodovala most. Zastržili smo cesto in pešpoti, da ne bi prišlo do nesreče. Jaz sem bil na straži na stari cesti v Veliki rajdi. Gledal sem gor proti mostu. Zagrmelo je, potem je nekaj časa bobnelo, kot bi se svet podiral, ko so se valile skale dol proti Podstidjenci. Dvignil se je tak oblak dima in prahu, da se dolgo ni videlo ničesar.

Nekaj časa je delovodjo Pristava nadomeščal Rustja iz Ajdovščine. Na delovišče je prihajal dnevno - do Slokarjev s kolesom, naprej pa peš. En dan me je vprašal: "Cvetko, se znaš voziti s kolesom?" - "Seveda se znam," sem mu odgovoril, čeprav na kolesu še nisem bil. In mi je naročil, naj nesem pošto na upravo Primorja, v Šturje. Povedal mi je, kje ima pri Slokarjih spravljeno kolo. Naj ga vzamem, da bom prej nazaj. Vesel sem bil, da se bom peljal s kolesom, hkrati me je skrbelo, kako bo šlo. Do Broda sem ga peljal ob sebi, tam pa se je začela prava kalvarija. Najprej je minilo kar nekaj časa, da sem se na kolesu obdržal, potem pa sem se zaletel v pred mano vozeči voz. Odnesele sem jo le z manjšo prasko. Povrh vsega sem v Ajdovščini srečal ženo delovodje, ki je spoznala moževo kolo in začela kričati, da sem ga ukradel. Komaj sem ji dopovedal, kako je s stvarjo. Končno sem oddal pošto in se srečno vrnil na most...

20 LET OD REKORDA - tretja zgodba

(foto arhiv Gora)

Fotografija, ki je posneta z orumenelega časopisa, prikazuje značilen slog Stanka Velikonje, Gorjana, ki je na smučeh poletel daleč največ med vsemi Primorci. Njegovega rekorda, vsaj kaže tako, še dolgo ne bo nihče presegel. Gre za znamenitih 154 metrov z letalnice v Obersdorfu, Stanko pa je to dosegel pred 20 leti, natančno 2. marca 1979! S tem je osvojil tudi 15. mesto. Žal Stanko obletnice ni mogel proslaviti, kruta usoda ga je lani iztrgala družini in vsem ljubiteljem smučanja.

OBRT IN ROKODELSTVO NA GORI

irena velikonja

v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja - 1. del

Pojem domače obrti se je izoblikoval in ustalil šele v drugi polovici 19. stoletja, torej v času, ko so tej gospodarski panogi pripisovali velik pomen. Domačo obrt in njene posamezne zvrsti so opredeljevali kot postransko kmetovo delo, kot izdelovanje najrazličnejših predmetov na podeželju. Njena poglobitvena značilnost je, da nikoli ni bila stalnica, temveč se je neprestano spreminjala in prilagajala potrebam posameznika ali odjemalcem obrtnih izdelkov in storitev. Predvsem pa ne smemo pozabiti na dejstvo, da je domača obrt eno izmed stalnih področij ljudske ustvarjalnosti, inovativnosti. Z obrtnimi in rokodelskimi sestavinami lahko spremljamo dinamičen razvojni proces. Pred nami se zvrstijo številne izkušnje, predvsem pa stoletna dediščina, ki vsebuje številne vzpodbude za ustvarjalnost v bodoče. *(Povzeto po Bogataj, J.: Domače obrti na Slovenskem)*

*Klekljarstvo se prenaša iz roda v rod
(foto E. Pelicon)*

Ko ugotavljamo zgodovinski razvoj in stopnjo ohranjenosti v obrtnih in rokodelskih dejavnostih na Gori, ne moremo mimo tega, da današnji čas, z izjemo klekljarstva, kaže na drastično odmiranje obrti na planoti. Iz leta 1966 imamo podatke, da je bilo na Predmeji 3,9% takih, ki so se ukvarjali z gozdarstvom in obrtjo, na Otlici 14,5%, na Kovku pa kar 21,4%. Velik del gre seveda na račun gozdnih delavcev. Popolnoma je zamrlo oglarstvo, apnenčarstvo, preja domače volne, pletarstvo, furmanstvo... Tudi mizarjev in rezbarjev skoraj ni več, le nekateri se še ukvarjajo s tem ljubiteljsko, ali pa so pripravljene svoje znanje in izkušnje predstaviti demonstratorsko. Kot rečeno, izvzeli bi lahko le klekljarstvo, ki je še danes obvladljiva večšina, razvita kot dediščina naših starih mam. Belo mila špica je tiho, potrpežljivo, poetično izpovedovanje skrite lepote brezštevilnih klekljaric, v stoletjih oklepanja življenja stanjšane in pozlačene v resnično umetnost.

V tem prispevku bomo podrobneje predstavili *oglarstvo in apnenčarstvo*.

Oglarstvo v Trnovskem gozdu

Nekaj osamljenih kop, ki jih danes na Gori zažgo ob posebnih prilikah, je samo skromen spomin na nekoč izredno razvito obrt, ki je dajala našim prebivalcem pomemben dopolnilni zaslužek. Oglarstvo je bilo v neposredni zvezi s fužinarstvom, industrijo in kovaštvom. Eno od osrednjih središč *kuhanja* oglja je bil Trnovski gozd, kar je spričo obsežnih gozdnih površin in razvite obrtno-industrijske dejavnosti v Dolini povsem razumljivo. Morda je posebej zanimiv podatek, da je oglarstvo drugod na Slovenskem začelo upadati že koncem 19. stoletja, v Trnovskem gozdu pa je segalo najgloblje v nas čas. Iz zgodovinskih listin je sicer težko izluščiti, kdaj natančno se je začelo razvijati oglarstvo v Trnovskem gozdu, obravnavani čas stotih let pa prav gotovo pomeni višek te dejavnosti.

Kako so kuhali oglje...

Oglje so delali iz lesa, ki so ga pridobili *pri negi gozda* ali pri krčenju zaraščujočih površin. Samo v izjemnih primerih se je zgodilo, da so za izdelovanje oglarskih kop uporabili bolj kakovosten les. Na ramenih so les znosili na določeno mesto, ki so ga poprej zravnali. Imenovali so ga *kopišče*. Gradnjo kope so začeli s *šurkavo hišo*. To je bilo osrednje ogrodje - v notranjosti odprt prostor, ki je segal od tal do vrha kope. Pozneje so tam zakurili ogenj.

Od *šurkave hiše* so gradili naprej. Drva, približno meter dolga, so polagali navpično, samo v zgornjem delu kope so jih zlagali vodoravno. Temu delu kope so rekli *glava*. Čez les so najprej položili košate smrekove veje v debelini dobrega pol metra, čeznje mokro listje, na vrh pa še nekaj pedi zemlje. Poznali so dva načina prižiga kope, čeprav je bil eden pogostejši od drugega. Včasih so kopo prižgali spodaj s strani, zato so že pri gradnji pustili odprtino, skozi katero so kopo prižgali. Največkrat pa tako, da so ogenj vrgli z vrha navzdol po *šurkavi hiši*, nanj pa nalagali novo kurivo. Nekaj dni luknje na vrhu kope niso založili, da se je kopa dodobra ogorela, potem pa so jo založili, da je ogenj ugasnil, v kopi pa je samo tlelo, in sicer od zgornjih plasti proti dnu

Predstavitev kuhanja oglja na Sinjem vrhu
(foto E. Pelicon)

kope. Ker pa je tudi za tlenje potrebno nekaj zraka, so oglarji naredili v kopo nekaj lukenj na različnih višinah, skozi katere je prihajal zrak, ki je vzpodbujal tlenje. Ko so drva v luknji zgorela, je moral oglar nametati vanjo nova. Temu postopku so rekli *bokanje*, drvom, s katerimi so kurili, pa *bokuce*.

Ko se je na različnih višinah pokazal *plav dim*, je pomenilo, da je oglje do tiste višine *kuhano* - zогlenelo. Tedaj so tudi luknjo, ki je na tisti višini dovajala v notranjost kope zrak, zasuli. Včasih je les v kopi tako lepo zогlenel, da so ostajali celi kosi, včasih ni bilo te sreče in je bilo potrebno nezогlenel les ponovno kuhati v manjših kopah. Take kope so imenovali *peki*. Kuhano kopo so pustili še tri, štiri dni razhlajevati, preden so jo razkopali. Oglarsko kopo so podirali s pomočjo priprave, ki so ji rekli *maček*. Tudi potem so oglje, posebej če je še tlelo, zaradi varnosti posuli z zemljo, da se ne bi vžgalo. Oglarske kope so bile različno velike, vanje so dali 40, 50 pa tudi do 100 m³ lesa. Od velikosti kope je bil odvisen čas pridobivanja oglja. Manjše kope so žgali navadno okrog deset dni, velike pa tudi tri tedne in več.

Oglarji so morali biti vedno ob kopah, ponoči in podnevi, pazili so, da ogenj v kopah ni pogasil ali da plini niso razgnali kope. Posebna nevarnost pa je obstajala ob nevihtah. Dež je namreč varovalno plast zemlje s kope spral in ogenj je, ko se je vreme ustalilo, kaj hitro udaril na plan.

Oglarska prenočišča

Ker so imeli oglarji s kopami obilo dela, niso hodili domov, pač pa so, dokler kopa ni bila kuhana, prenočevali kar v bivakih po gozdovih. Oglarski bivaki so bili narejeni zelo preprosto. To so bile enostavne lesene barake, smrekovo lubje so uporabili za streho, smrekove veje (smrečje), pa so služile za ležišče. Pred drugo svetovno vojno so, oglarski iznajdljivosti ni bilo meja, tu pa tam naredili tudi že prenosne bivake. Nosilna tramova so spodaj med seboj povezali, za zaklon pa uporabili prožne dolge palice, ki so jih ukrivili in zasadili na enem koncu v levi tram, na drugem pa v desni tram. Čeznje so dali lepenko, ki so ji rekli *popendek*.

V otroškem spominu ostane seveda marsikaj. *Janko Čibej z Obreznice /Wbrežnški/, ki je s svojim očetom tudi sam oglaril, pravi, da je imel poseben način prenočevanja stric Štalarski - tudi sicer sila cenjen človek med oglarji. V letih, ko se je to še dalo, je na moč kontrabantil. Nekoč pa so ga zalotili financarji. Revež jim je za las ušel, tako da je splezal na drevo in tam prenočil. Dol ni mogel, saj so medna prav pod taistim drevesom financarji čakali na strica Štalarskega celo noč. Financarji so bili toplo oblečeni, stric Štalarski pa le malo in odpovedale so mu noge. Poslej se je ukvarjal z oglarstvom. Danes bi rekli, da je bil oglarski manager. Dobil je posel, najel delavce, ki so zanj oglarili, sam pa je dela nadziral. Verjetno veste, da so oglarji za nošnjo oglja uporabljali pletene koše... Stric Štalarski pa da je imel tako velik koš, da je v njem tudi prenočeval.*

Ker tudi brez hrane ne gre, pokukajmo še v lonec...

Najbolj običajna oglarska hrana je bila polenta s kislim mlekom. Če je bila polenta posuta s špehovimi ocvirki, se je štelo že za boljšo hrano. Ko so oglarili globje v gozdu, so pripeljali s seboj tudi koze, ki so jih potem molzli, da so dobili mleko. To slednje velja zlasti za oglarje, ki so v Trnovski gozd prihajali oglariti iz Beneške Slovenije. Prihajali so z družinami in na gozdnih jasah živeli svoje življenje. Eno izmed takih začasnih naselij je bilo Na Martinavih lazih. Tam so ženske tudi sirile. Zato je bila njihova najpogostejša hrana *frika*, tudi sicer znana kot furlanska jed. Na Martinavih lazih je nastala prava oglarska postojanka. Oglarske družine so imele tu svojo oskrbovalno celico - nekakšno trgovino, v kateri se je dalo dobiti osnovna živila. Oglarji so morali oglje pripeljati do te postojanke, odkoder so ga potem razvažali naprej.

...za konec

Oglje, ki so ga oglarji pridobili v Trnovskem gozdu, so vozili predvsem v Ajdovščino. Od leta 1939 je bilo oglarsko skladišče tam nekje, kjer stoji danes tovarna Fructal. S trnovske strani gozda pa so oglje vozili v Gorico. Do cest in oglarskih postojank so oglje tovorili v pletenih koših ali na letnih saneh. Na sani so seveda natovarjali vreče, kakih 50 kg oglja je šlo v eno. Oglje so v vreče ali koše nakladali s posebnimi oglarskimi vilami. Da bi si olajšali prevoz s sanmi v ravninah, so oglarji naredili posebne vrste 'tračnic'. Polovičke lesenih okroglic - včasih pa kar cele okroglice - so polagali prečno na vozno pot, da so natovorjene sani lažje drsele.

Polenta za oglarje
(foto E. Pelicon)

Na kratko o apnenčarstvu...

Apnenčarstvo je bilo zaradi kraškega sveta in obilice apniške kamenine na Gori precej razvito. Veljalo je, da so apneničarji apno kuhali in žgali, gasili pa so ga navadno uporabniki sami. Na Gori apna niso prodajali, pač pa so ga rabili za domače potrebe; pri gradnji hiš, za pleskanje - *beljenje* - sten, za razkuževanje. Skoraj vsaka hiša je imela, nekoliko vstran, svojo *iplinco*, v kateri so shranili živu *japnu* - negašeno apno.

Pri pridobivanju apna so najprej skopali jamo, tudi do 4 metre globoko. Vanjo so, ob obodih, nanosili apnenčasto kamenje. Obod so od tal gor zidali v kopo, imenovano *velp*. Okoli so postavili kole, v razmaku približno enega metra, jih ovili z dračjem - *frašjem*, med kamniti zid in dračje pa so naložili zemljo. Zidanje so začeli z velikimi kamni, nadaljevali so s kamni srednje velikosti, takimi za debelino *volčje glave*. To kamenje so imenovali *debeli šah*. Bolj kot se je zidanje velpa zaključevalo, manjše kamne so uporabljali, te kamne so imenovali *mali šah*. Velp se je zaključil s *krono*. To je bil velik kamen, ki so ga zagostili v odprtino na vrhu apnenice. Trajanje apnenice je bilo odvisno od njene velikosti. Apnenčaste kope so kuhali nepretrgoma dan in noč, vendar bližje hišam.

Apnenca na Gori ne manjka
(foto E. Pelicon)

Apnenčarstvo je bilo na Gori razvito še po drugi svetovni vojni, ko so ljudje potrebovali apno za obnovo domačij. Tako je tudi v okviru povojne zadruge Obnova delovala posebna sekcija za pridobivanje apna.

apnenca na Gori ne manjka
foto E. Pelicon

Dejavnost je zahtevala znanje in veliko ljudi. Izkušeni očanci so navadno nadzirali, usmerjali in organizirali delo, mlajši pa so potrebne materiale prinašali na mesto, kjer se je gradila apnenca.

Sklep

Kot že rečeno, so bile obrtno-rokodelske dejavnosti na Gori tako močno razvite, da za popolnejšo sliko potrebujemo še kar nekaj predstavitev. Prihodnjič se bomo srečali z mizarsko - rezbarsko spretnostjo, osvetlili kolarsko dejavnost in si osvežili znanje o pridobivanju in prodaji ledu, saj so bili menda nekateri Gorjani izjemno spretni trgovci z ledom.

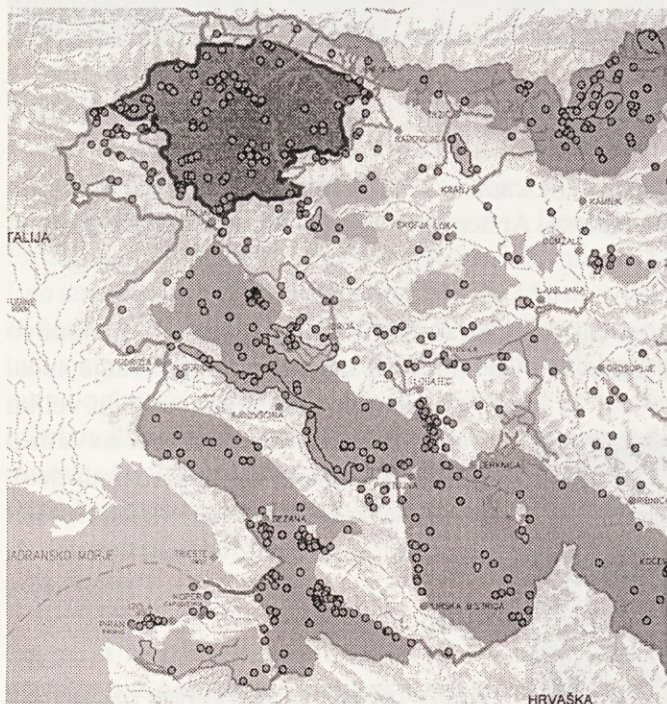
TRNOVSKI GOZD - PARK ZA ŽIVLJENJE

mag. marko prem

Slovenija postaja z novo zasnovo varstva naravne in kulturne dediščine v državnem planu tudi na tem področju primerljiva z razvitimi državami. Med novimi regijskimi parki je tudi RP Trnovski gozd, ki njegovim prebivalcem ponuja sodoben razvojni koncept, temelječ na lokalnih virih, predvsem naravnih in kulturnih vrednotah prostora. Na nas samih je, da to priložnost izkoristimo in na dolgi rok zagotovimo kvalitetno življenje na Gori.

Novi regijski parki v Sloveniji

Državni zbor je januarja 1999 sprejel Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana R Slovenije (objavljen v Ur. l. št.11/99), ki opredeljuje tudi novo zasnovo varstva naravne in kulturne dediščine. Med regijskimi parki je tudi RP Trnovski gozd, ki bo po površini največji RP v Sloveniji. Pokriva predvsem gorsko območje - Banjšice, Trnovski gozd, Nanos in Hrušico.

RP Trnovski gozd, izsek iz dolgoročnega plana Slovenije

Kaj je regijski park

Regijski park je večje območje naravnih in kulturnih vrednot prostora širšega pomena, ki prebivalcem daje posebne možnosti za gospodarski razvoj. Cilj parka je predvsem ohranitev narave in samoniklih ekosistemov ter zagotovitev pogojev za sonaravne dejavnosti in življenje domačinov. Upravljanje in izraba potencialov prostora sta prilagojena spoštovanju vrednot prostora, ki so tamkaj živečim prebivalcem lahko v ponos. Parki so tudi v Evropi izredno perspektivna območja ravno zaradi vzdrževane kulturne krajine ter izjemne naravne in kulturne dediščine. Vzpodbujajo obisk, turizem ter tako dajejo lokalnemu prebivalstvu možnosti gospodarskega razvoja. Tako kakovostnih, z naravno in kulturno dediščino bogatih in raznovrstnih območij, kot je RP Trnovski gozd, je v Evropi zelo malo. Prav zato (in glede na tako

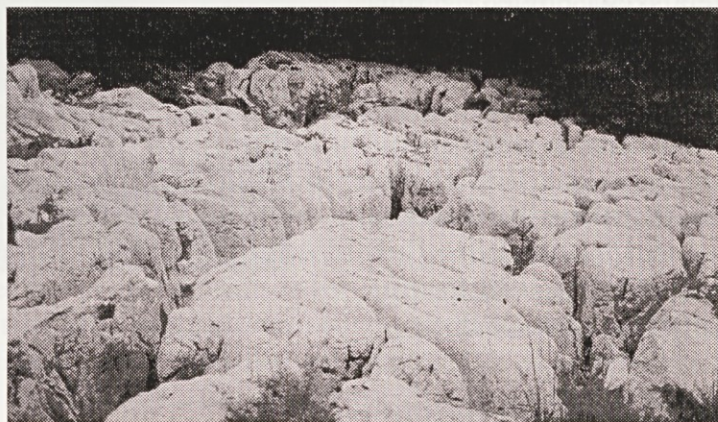
opredelitev države) je treba priložnost na Gori izkoristiti. V osnovi je sicer naravnana varovalno in morda bi sklepali, da omejuje razvoj, toda ravno to je treba izkoristiti kot priložnost za sonaravni razvoj. Obenem trži vrednote prostora in zagotavlja dolgoročno kvaliteto življenja na tem območju. V RP so, v soglasju s prebivalci, predvidena bolj ali manj stroga pravila varovanja. Na poseljenih območjih bo to kvečjemu dobrodošel argument za dodatna sredstva za spodbujanje kmetovanja, saj bo kulturno krajino, kot eno od pomembnih vrednot prostora, le na ta način možno vzdrževati.

Zaradi svojih razvojnih prednosti predstavlja RP tudi model za regionalni razvoj. Je hkrati eden od centrov združevanja sredstev in usklajevanja dejavnosti. Na območju parka je zato predvsem potrebno:

- zaustaviti upadanje prebivalstva,
- usposablјati domačine za vodenje in izvajanje novih dejavnosti, ki jih omogoča in prinaša park,
- podpirati zaposlovanje domačega prebivalstva,
- razvijati turizem in dejavnosti, ki podpirajo, razvijajo in ohranjajo naravne in kulturne vrednote območja ter
- zagotoviti denarne spodbude in nadomestila.

Vrednote RP Trnovski gozd

Regijski park Trnovski gozd bo poleg Trnovskega gozda obsegal tudi Banjšice, Nanos in Hrušico. Naravne in kulturne vrednote celotnega območja so številne, mnoge med njimi izjemnega pomena. Na gosto so posejani primeri najpomembnejše naravne dediščine, tako geološke kot geomorfološke (naravno okno Otlica), hidrološke, botanične, zoološke in gozdne. Izjemnost dediščine izpričuje največja suha dolina v Evropi (Čepovanski dol), mrazišča z reliktnim alpskim rastlinstvom ter ledene jame (Paradana, ledeno brezno v Kozjih stenah - ledena jama z največjo količino ledu v Sloveniji, ledeniki oziroma ledena brezna na Nanosu), nahajališča fosilov, Golaki kot edino območje z vegetacijo nad gozdno mejo v tem delu Slovenije, rastišča toploljubnih vrst (črnika nad Lijakom), kraški pojavi (škraplje pod Sinjim vrhom).

*Škraplje - naravni spomenik
(foto M. Prem)*

Gozdovi in vode tega območja kažejo izjemno naravno ohranjenost in predstavljajo življenjske prostore redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Izstopa območje med Kucljem, Čavnom z Malo goro in Golaki, kjer se nahaja izjemno bogata flora s predstavniki submediteransko-montanskih in alpskih vrst.

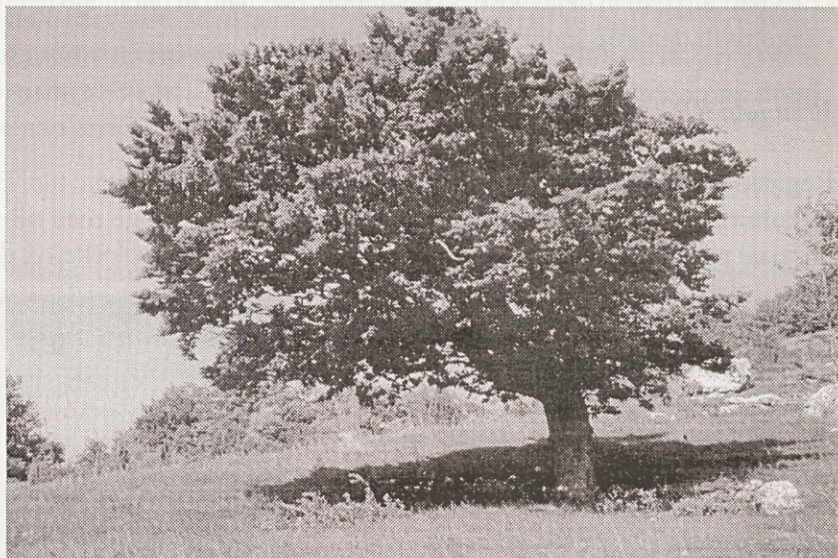

*Izjemna krajina, Otlica
(foto M. Prem)*

Med številnimi endemiti je najznamenitejša rebrinčevolista hladnikija, ki tvori edini endemični rod pri nas in uspeva le na območju Čavna. (glej prvo številko 'Gore!'). Posebnost so mrazišča s specifično floro in favno (Paradana, Smrekova draga, Smrečje in Mala Lazna), travišča na Nanosu, ter Vodice kot najvišje kraško polje v Sloveniji. Med živalskimi vrstami so poleg medveda posebnost še volk, ris in sove. Čez območje parka teče glavna migracijska os med Alpami in Dinaridi za medveda, volka in risa in še nekatere druge živalske vrste. Velika je tudi krajinska pestrost območja (suhozidi, ki

posebno zaznamujejo našo krajino, kamenje v vseh pojavnih oblikah, vrtače, brezna, kali), z izrazitim kontrastom med Trnovskim gozdom in Vipavsko dolino. Kot velika kvaliteta območja izstopa tudi izjemna krajina roba Trnovskega gozda (Otlica), ki delno sovпада s pomembnejšim območjem kulturne dediščine, kot ga je opredelilo Ministrstvo za kulturo. Ne manjka niti primerov kulturne dediščine (etnološka dediščina), značilna sta arhitektura in stavbarstvo.

Poudariti je treba tudi na videz manj pomembne, nam vsakdanje posebnosti, ki se jih niti ne zavedamo. To so čist zrak, ki je hladen in prijeten poleti, ter znamenita burja, pa razgled na Alpe, Dolomite in Jadransko morje, da skoraj letalskega pogleda z roba Trnovske planote na Vipavsko dolino niti ne omenjamo. Zelo dobra je zlasti dostopnost, pomembno pa je tudi močno zaledje velikih mest severne Italije, celotne Primorske in seveda Vipavske doline. Gora leži v središču parka, kar nam je lahko v veliko prednost.

*Burja značilno vpliva na rast dreves
(foto M. Prem)*

Park nam prinaša možnosti razvoja

Da bi bolje razumeli prednosti, ki nam jih prinaša park, si je najbolje predočiti današnje stanje in pa razvoj, kot bi se nadaljeval, v kolikor si sami ne zastavimo svoje vizije. Ni težko ugotoviti, da Gora zadnja desetletja gospodarsko nazaduje, celo huje, prav v zadnjih letih se je stanje še poslabšalo. Izgubili smo še tisti dve možnosti zaposlitve, ki sta jo nudili IKA in ISKRA. Obe podjetji sta svoji delavnici zaprli, delavci pa se še naprej vozijo v Dolino ali pa so brezposelni. Prav lahko se zgodi, da bodo šolo na Otlici zaprli. To bi nedvomno pomenilo popoln poraz, ki bi nas nepopravljivo dotolkel. Kmetovanje in gozdarjenje sta tudi v velikih težavah. Pridelovalne razmere so sila težke, zato je tudi s trdim delom in odpovedovanjem nemogoče vzdržati konkurenco kmetij z območij z boljšimi pogoji. Razlike, ki naj bi jih pokrili s spodbudami za kmetovanje na gorskem območju, so zanemarljive. Kmetijske površine se zaraščajo, pridelava krompirja in zelenjave je kvečjemu še za lastne potrebe. Le še pogumni posamezniki vidijo možnosti preživetja s kmetovanjem. In pri tem jim gre vsa pohvala in spodbuda za vnaprej, saj je nenazadnje prav od njih odvisna kulturna krajina, ki jo vsi občudujemo. Ni treba poudarjati, da prav posebne ponudbe za turiste (hotel, prenočišča) nimamo in celo o sodobni oskrbi domačinov (pošta, gostilna, trgovina...) bi se dalo pogovarjati. Svetla točka je le Sinji vrh. Množice turistov, ki zlasti poleti, vse bolj pa tudi ob vsakem lepem vremenu čez celo leto, se v glavnem vozijo mimo ali se sprehajajo po Trnovskem gozdu in njegovem robu. Skoraj nič jim ne ponudimo in še manj zaslužimo. Tudi zametki smučarskega središča v Tihi dolini so propadli in vsa pohvala društvu Gora, ki na visoki ravni oživlja tradicijo smučanja in nas predstavlja po Sloveniji in v svetu. Občina, ob velikem vložku domačinov in države, vendarle gradi vodovod, saj si je na pragu 21. stoletja nemogoče predstavljati sodobnega in enakovrednega državljana brez oskrbe z zdravo pitno vodo.

Kaj nam torej prinaša park?

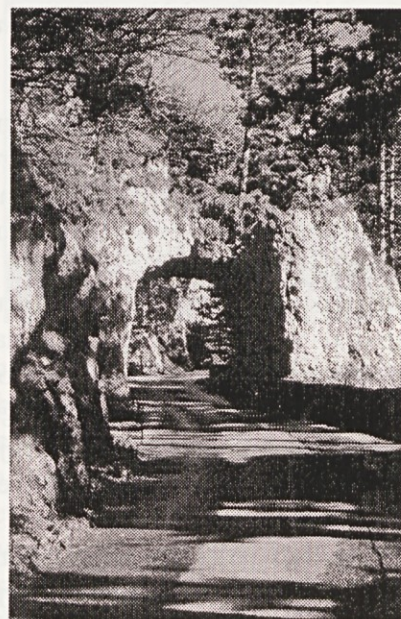
Možnosti, ki nam jih prinaša park, kot posebni razvojni instrument, si je v podrobnostih še nemogoče zamišljati. Bo pa predvsem tak, kot ga bomo, v okviru splošnih usmeritev za doseganje sonaravnega razvoja, opredelili sami. Vsekakor to ne bo rezervat, kjer bi bilo vse prepovedano! Ne smemo pa si več dovoliti, da se sedanje stanje, brez jasnih ciljev razvoja, nadaljuje v prihodnost. To edinstveno razvojno priložnost za občino, in predvsem za Goro, bi morali čimprej podrobneje opredeliti. Pri tem bi morali sodelovati krajan, ki bi preko svetov krajevnih skupnosti, društev in posameznikov, izrazili razvojne želje občini.

Za delovanje parka je najprej potrebno zgraditi ustrezno infrastrukturo - prenočišča, nastanitvene zmogljivosti, upravo parka, in s tem dodatna delovna mesta, ki pomenijo stabilno in dolgoročno 'podjetje'. Možnosti zaposlitve, tako za domačine kot za ljudi iz 'Doline' (uprava parka, turizem, klimatsko zdravilišče, gostinstvo, rekreacija, obrt, trgovina, oskrbne dejavnosti, informacijski center, pošta, banka, ipd.), bi tudi brez parka pomenile dvig gospodarske razvitosti Gore. Park je kvečjemu le dodaten, resda posebne vrste impulz, začetek razvoja in lastna blagovna znamka.

Razvijati in ohranjati je treba tudi ustrezno kmetijstvo, gozdarstvo in predelavo, ki so predpogoj za vzdrževanje kulturne krajine, kot bistvene vrednote parka. Tudi manjša proizvodna podjetja, ki so okolju prijazna, z idejo parka niso v nasprotju. Omejitve v rabi prostora ne bodo verjetno nič večje, kot so danes, oziroma kot bodo ob dokončanju vodovoda zaradi varovanja vodnih virov. Nadzor nad greznicami bo ostrejši, z gnojenjem kmetijskih površin se prav tako ne bo smelo pretiravati, kar pa bo koristno tudi za nas same. Biološko kmetovanje naj bi imelo prednost pred klasičnim, za kar imamo dobre pogoje. Tudi na državni ravni dobiva vedno večjo podporo, temelji pa na sonaravnem odnosu do okolja. Nedvomno bo treba omejiti divja odlagališča odpadkov, zasipanje brezen, odvažanje suhozidov in kamenja, zloženega v grublje, uničevanja ogroženih rastlinskih in živalskih vrst... Bolj bo treba spoštovati gorsko stavbarsko dediščino, da bomo obdržali tudi arhitekturno tipologijo.

V procesu nastajanja RP in tudi kasneje je mogoče pridobiti precejšnja denarna sredstva, tako iz tujine (EU, Phare programi, strukturni skladi) kot tudi iz domačih virov. Sprejeti *Program reforme kmetijske politike Ministrstva za kmetijstvo za obdobje 1999 - 2002 z Uredbo EU 2078/92 o metodah kmetijske pridelave, ki so združljive z zahtevami varstva okolja in ohranjanja podeželja*, uvaža slovenski okoljevarstveni program za kmetijstvo. Vanj so vključena neposredna plačila za podporo kmetijstvu na območjih z omejenimi možnostmi pridelave in podpore za vzdrževanje in ohranjanje krajine, še posebno v narodnih in regijskih parkih.

Tu so še različni strukturni skladi in druge oblike pomoči iz EU, kar kažejo izkušnje RP Snežnik, RP Kras, RP Kočevsko - Kolpa (ki so že v fazi priprav na razglasitev). V parkovna območja usmerja Evropska unija številne razvojne programe iz naslova podpor lokalnim skupnostim, kmetijsko-okoljskih programov, turizma, usposabljanja lokalnega prebivalstva za samozaposlovanje in dokvalificiranje, varstva narave, ohranjanja kulturne dediščine in podobno, kar je lahko pomembna dodatna vzpodbuda.

*Slikovita cesta na Predmejo
(foto M. Prem)*

Oblikujmo razvojni program

Konkretizacija razvojnih možnosti, ki jih s parkom ponuja država, bi pomenila predvsem:

- opredelitev želja, potreb in možnosti domačinov. To pomeni preveriti (anketa) želje po razvoju, urejanju prenočitvenih zmogljivostih, revitalizaciji obstoječih kapacitet (hotel), ponuditi lokacije za upravo parka (stara šola Otlica), informacijskega centra (Rupa, logarnica na Predmeji), pokazati možnosti za razvoj obrti (čipke, pekarstvo, zdravilna zelišča, gozdni sadeži, sirarstvo, pridelava biološke hrane, spominki), za organizirano vodenje in obiske naravnih in kulturnih vrednot, oživitev klimatskega zdravilišča na Predmeji (čimprej je treba postaviti načrt za spremljanje klimatskih parametrov, ki so odločilni za pridobitev statusa klimatskega zdravilišča!) in podobno. To mora postati projekt občine (in države), saj vsi ti programi nudijo nova, kvalitetna delovna mesta za širše območje.

Bomo zmogli napor za oživitev in razvoj naselij na Gori?
(foto M. Prem)

- ustanovitev ustrezne oblike ekonomskega povezovanja (npr. zadruga, gospodarsko interesno združenje), ki bi se ukvarjala z omenjenimi projekti, od iniciacije projektov, do pridobitve sredstev, upravljanja itd. Ta bi združila vse zainteresirane in imela vlogo sogovornika z občino, državo, pri postopkih priprave projektov, razpisih, in bi usmerjala njihovo uresničevanje. RP Trnovski gozd je lahko v tem smislu skupna blagovna znamka.

- skupni nastop obeh krajevnih skupnosti, društev in posameznikov v dogovarjanjih z občino in državo pri pripravi vsega potrebnega za razglasitev parka. Zahtevo za podporo projektu 'regijski park' bi morali čimprej postaviti občini, saj se za nas Gorjane sicer v občinskih organih ne bo nihče zavzel. Zato je tam nujno nastopiti z jasnim razvojnim programom obeh krajevnih skupnosti.

- seznanjanje domačinov s projektom, izdelava predstavitvenih gradiv, organizacija izobraževanja (usposabljanja za turizem, obrt, tečaji tujih jezikov in podobno).

Regijskega parka zato ne gre razumeti kot rezervat, kjer je vse prepovedano, ampak kot razvojno spodbudo, ki jo moramo prav domačini sprejeti za svojo, jo uveljavljati tako v občini kot državi. Možnost, ki nam jo je ponudila država, moramo izkoristiti (s pritiskom na občino in samoorganizacijo), sicer bomo ostajali na obrobju, nerazviti in odvisni od dela v Dolini, reke turistov pa bodo še naprej le vozile mimo nas in se čudile čistemu okolju in enkratni kulturni krajini.

LILIJE

elvica velikonja

Lansko poletje sva se z Iztokom odpravila na Čaven, da bi na fotografski trak ujela kranjsko lilijo. Bilo je konec julija in bala sem se, da je že odcvetela. Ko pa sva prišla na suhi travnik pod gozdno mejo, naju je čakal presenetljivo lep pogled. Na nekaj sto kvadratnih metrih so bogato cvetele vse tri lilije, ki rastejo pri nas.

Kranjska lilija (*Lilium carniolicum* Bernh., fotografija na naslovni strani) je s svojimi živimi, oranžno-rdečimi cvetovi, najbolj izstopala. Tudi do en meter visoke rastline so bile vidne že od daleč. Steblo te lilije je gosto olistano in nosi enega ali več kimastih cvetov. Perigonovi listi cveta so zavihani navzgor, na spodnji strani cveta pa so vidne štrleče oranžne prašnice in pestič. Če se boste v juliju odpravili na Čaven po 'srednječavenski', boste na kranjsko lilijo gotovo naleteli. Če pa se odločite za nam bolj običajno pot s križišča mimo Resslerjevega spomenika, se na vrhu Bevrce ne ustavite samo zaradi lepega razgleda na Goro in Deželo. Spustite se tistih nekaj metrov skozi bukov gozdiček in kranjska lilija vas bo čakala v družbi ostalih čavenskih lepotic. Če je dotlej še niste videli, bo morda postala za vas najlepša cvetlica, kot je najlepša za deklico Ivano, hčerko moje sodelavke. Ne pozabite pa, da je zavarovana!

Brstična lilija (*Lilium bulbiferum* L.) je razširjena po vsej Sloveniji in jo tudi najbolj poznamo. Pri nas je je vsako leto več. Naselila se je na opuščene pašnike, pa tudi na travnike, kjer se zadnja leta ne gnoji in tudi ne kosi več. Kljub temu da je zavarovana, se znajde v marsikaterem šopku. Pa ni videti, da bi ji to škodovalo. Pred izginotjem jo varujejo čebulice, ki se skrivajo globoko v zemlji. Če jo presadimo na vrt, nas bo razveseljevala z vsako leto bogatejšim socvetjem. V naravi pa so bogata socvetja bolj redka. Največ jih je prav z enim samim cvetom. Seveda pa naletimo tudi na takšne, kot je ta na fotografiji. Skrivala se je v senci drevesa.

Tik pod gozdno mejo pa je bila v začetku cvetenja **turška lilija** ali **zlati klobuk** (*Lilium martagon* L.). Vijoličasto-rdeči cvet te lilije, je podobno kot pri kranjski liliji, kimast, perigonovi listi pa zavihani nazaj. Iz sredine cveta molijo prašniki in pestič. Socvetja so bolj ali

manj bogata, odvisno od rastišča. Raste v bolj senčnatih predelih Trnovskega gozda, na gozdnih jasah, ob poteh, največkrat med visokim rastlinjem. Najdemo pa jo tudi tam, kjer je podrastje bolj skromno, recimo ob poti na Mali Golak. Turška lilija je zdravilna, njene čebule pa so menda zelo okusne. Cvetove si rada privošči srnjad, zato bomo naleteli tudi na močno obgrizena socvetja.

Tako sva v kratkem času posnela vse tri lilije in občudovala še številne druge rastline tega travnika. Obenem pa se mi je porajalo vprašanje, kaj bo tukaj čez dvajset, trideset in več let. Visokogorski travniki se namreč na veliko zaraščajo. Včasih so te travnike kosili, dandanes pa za kmete niso več zanimivi. Na njih se najprej naseli grmovje, nato drevesa, travnik se spremeni v gozd in bogate rastlinske združbe izginejo.

Ali je pogled na cvetoče visokogorske travnike res izgubljen za prihodnost?

turška lilija
foto Iztok Velikonja

brstična lilija
foto Iztok Velikonja

ZGODBA O 'SVETLEM KAMNU'

stane bačar

Nekega dne v aprilu 1998. leta mi je Ivo Krapež z Otlice povedal, da je njegova vnukinja Tadejka Podgornik našla na hribu Obrekovca lep kamen s fosili. V tem času sem namreč začel resneje zbirati podatke in pregledoval širšo okolico Otlice, da bi seveda dobil fosile, o katerih sem toliko bral v strokovni literaturi.

Tretjega maja lani sem se odpeljal na Otlico in se oglasil pri Krapeževih. Sprejela me je Ivtova žena Zora, ki je poklicala Tadejko Podgornik. Prinesla mi je primerek, o katerem mi je pripovedoval že Ivo. Bile so res lepe korale. S Tadejko sva se odpravila na mesto, kjer je korale našla, in tam zares nabrala še nekaj zanimivih primerkov. Ko sva se vrnila h Krapeževim, mi je gospa Zora omenila, da imajo pri hiši še nekaj 'čudnega'! To čudno reč, ki ji je pravila 'svetel kamen', da je našel Mitja Podgornik, Tadejkin brat. Poklicali smo fanta, Zora pa se odpravila po kos 'svetlega kamna'.

Že na prvi pogled je bilo jasno, da 'kamen' ni kamen, pač pa kovina. Toda katera kovina - na Gori? Mitja Podgornik je povedal, da sta z očetom Alojzom decembra 1996 kopala za domačo hišo jamo za odpadke. Na čuden predmet sta naletela na približno metru globine. Pri udarcu s krampom se je 'kamen' razbil na več delov. Kose sta nekaterim pokazala, vendar ni nihče vedel, kaj bi to lahko bilo. Tako je predmet počakal name. Mitja mi ga je namreč izročil, obljubil pa sem mu, da ga bom poslal na ustrezno analizo. Čudni svetli primerek sem najprej izročil prof. dr. Rajku Pavlovcu, mojemu mentorju za fosile, ta pa ga je pokazal naprej dr. Jakobu Lamutu, metalurgu in dekanu Naravoslovno tehnične fakultete. Dr. Lamut se je najprej začudil, kako da se je ta kos kovine znašel na Gori, kjer pravzaprav 'ne bi smel biti'! Še večjega zanimanja je bil deležen, ko si nihče ni kar na pogled upal zagotovo trditi, kaj bi lahko kamen bil. Sedmega avgusta lani so prišli na Otlico dr. Jakob Lamut in njegova sodelavca dr. Rajko Pavlovec in dr. Vasja Mikuž. Po dobri kavici, ki jo je ljubeznivo pripravila Magda Podgornik, smo si mesto najdbe skupaj ogledali. Mitja in Alojz sta podrobno razložila kje in kako sta 'svetel kamen' našla. Dr. Lamut si je natančno ogledal vso bližnjo okolico in ponovno ugotovil, da takšen kos kovine na Gori nima domovinske pravice. In kaj sedaj?

Dr. Lamut je najdbo poslal na natančne strokovne analize, ki so trajale vse do februarja letošnjega leta. Rezultati so presenetljivi, saj je 'kamen' v bistvu skoraj čisti silicij, kar je že samo po sebi redkost. Natančne analize so pokazale naslednjo kemično sestavo:

silicij	96,70 %,	nikelj	0,02 %,
ogljik	0,13 %,	kalcij	0,50 %,
žveplo	0,01 %,	aluminij	0,10 %,
krom	0,25 %,	železo	0,40 %.

V količinah pod 0,01 % so prisotni še baker, molibden, fosfor, magnezij in vanadij.

To je torej v resnici 'svetel kamen'. Družino Podgornik sem o analizi obvestil v nedeljo 14. marca, Mitja pa mi je ob obisku podaril naravno izluženega polža NERINEJO - torej še eno zanimivost z Otlice.

In zaključek zgodbe? Še prej pa morda o tem, zakaj se je primerka prijel pridevnik 'svetel'. Kos je namreč tako svetel kot srebro, le s to razliko, da srebro potemni, silicij z Otlice pa je vedno enako srebrno-svetel. Je tako trd, da je z njim mogoče rezati steklo.

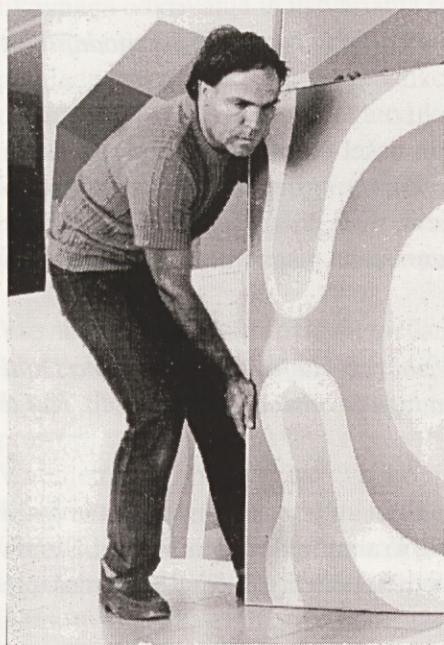
Zaključka zgodbe v bistvu ni. Vemo natančno, kaj 'svetel kamen' z Otlice je, oziroma kaj je natančno v njem, toda KDAJ, KAKO in OD KOD se je vzel - ostaja skrivnost. Jo bomo kdaj razrešili? Kdo ve - morda pa le!?

AKADEMSKI SLIKAR RUDI PERGAR IN NJEGOVA GORA

aldo černigoj

Rudi Pergar je gotovo ena najbolj samosvojih osebnosti, kar jih je izšlo z Gore. Zastran svojega odmaknjenega načina življenja in prevelike skromnosti pa v širši javnosti ni toliko poznan, kot bi, glede na svoje delo, lahko bil.

Rodil se je na Dolu (Predmeji), po domače na Vrhu, 3. aprila 1936. Mati Rozina je bila rojena prav tam, oče Albert pa je bil doma s Hriba (Ernestov). Osnovno šolo je Rudi obiskoval na Dolu od leta 1945 do 1949.

Nato se je vpisal v takratno nižjo gimnazijo v Ajdovščini in nadaljeval šolanje na višji gimnaziji. V dijaškem domu v Ajdovščini je tako prebil od leta 1949 do 1957. Leta 1957 se je vpisal na Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani, ki jo je končal 1963. leta. K njegovemu formalnemu izobraževanju bi lahko šteli tudi specialko za konzervatorstvo, ki jo je opravil v letih 1983 do 1985.

Od leta 1964 do 1978 je poučeval likovni pouk na Osnovni šoli Milojke Štrukelj v Novi Gorici. Od leta 1978 do upokojitve 1995 pa je bil zaposlen na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Novi Gorici.

Rudi Pergar slika že zelo dolgo. Javnosti pa se je predstavil prvič v srednji šoli, ko je objavljial v Mladih potih svoje risbe in zanje tudi prejel nagrado. Razstavljal je začel leta 1965. Prvi samostojni razstavi je imel v Kranju in Milanu. Potem so sledile še samostojne razstave: leta 1971 v Kranju in v Kopru, leta 1975 v Novi Gorici in leta 1978 v Solkanu. V teh letih je sodeloval na skupinskih razstavah v okviru Društva likovnih umetnikov Slovenije in Primorskih likovnikov po več primorskih krajih in v Italiji, dvakrat v New Yorku, v

Londonu, Beogradu, Zagrebu, Banji Luki...; vsega vsaj osemdeset skupinskih razstav. V tem času je prejemal tudi enoletno slikarsko študijsko štipendijo Kulturne skupnosti Slovenije. Samostojne razstave je imel še leta 1982 v Ljubljani in leta 1984 v Novi Gorici. V zadnjem obdobju je samostojno razstavljal še leta 1991 v Kranju, 1993 v Solkanu, leta 1994 v Ljubljani in leta 1998 v Novi Gorici.

Prav tako pomembno, čeprav bolj poznano le v ozkih strokovnih krogih, pa je njegovo restavratorsko delo. Obnovil je vrsto stenskih poslikav, še posebno v cerkvah; zraven tega pa je za Narodno galerijo v Ljubljani in za Goriški muzej kopiral srednjeveške freske. Leta 1997 je prejel nagrado Franceta Bevka, ki jo podeljuje Občina Nova Gorica za izjemne dosežke v kulturi in umetnosti.

To je na kratko zunanji okvir življenja in dela slikarja Rudija Pergarja...

O pomembnih mejnikih v njegovem življenju, o vztrajnem iskanju novih poti v umetniškem ustvarjanju in o njegovem bogatem duhovnem življenju sploh pa sem se z njim pogovarjal **Aldo Černigoj**, njegov rojak in sošolec.

Vojska v letih 1943 do 1945 je grozljivo posegla v naše otroštvo. Pri večini izmed nas je pustila neizbrisne sledi. Kako si jo doživljal ti? Kako je mora teh grozodejstev vplivala na tvoj razvoj, morebiti tudi na tvoje kasnejše ustvarjanje?

Moje otroštvo, prvo zavedanje in spomini sovpadajo z začetkom vojne. Prvi spomini: goreče hiše, eksplozije granat, ubiti ljudje, strah, skrivanja, bežanja so se mi še dolgo po vojni obnavljali celo v sanjah. Vsi ti stresni dogodki so pustili naši generaciji sledove v podzavesti - tako da se nismo nikoli prav znašli, ko smo stopali v "veliki svet". Moji srednješolski literarni prvenci so črpali snov prav iz tistih časov... Vendar je v meni sčasoma prevladala vitalna likovna komponenta. Očaran sem bil nad lepotami domačega kraja, pogledov čez planoto v Vipavsko dolino, čez kraške planjave, proti Nanosu - vse modrine nešteti odtenkov so polnile dušo. Kruti vojni čas je ostal kot daljna spominska usedlina.

Svet okoli sebe si začel upodabljati že zelo zgodaj, najbrž od kar pomniš. Prav tako si že od zgodnjih let naprej izredno dosti bral. To je bilo za tisti čas prav nenavadno.

Iz vojnih dni se posebno spominjam prvih vodenih barvic, ki sem jih našel ob odvrženem pisarniškem materialu po partizanskem umiku. Knjige, ki jih je požiganje naših domov in begunstvo razredčilo, so razvnmale otroško domišljijo, zlasti v tistih letih osnovne šole. Oče in mati, ki sta pred vojno delala v tujini, sta dobrohotno dopuščala moje življenje s knjigami. Ta navezanost na pisano besedo ostaja moja trajna spremljevalka.

Osnovna šola nam da prve osnove, na katerih gradimo vse nadaljnje izobraževanje. Čas, ko si jo na Dolu obiskoval ti, je bil med najbolj burnimi v naši zgodovini. Odraž vsega tega je bila seveda tudi šola. Kaj ti je kljub skromnim možnostim, ki jih je imela, ta šola vendarle dala?

Spravil si me prav v zadrego. Prva povojna leta, obiskovanje osnovne šole, mi je pustilo na žalost le malo sledi. Morda pa mi je ta čas izrinila iz pozabe tista učiteljičina klofuta, ki sem jo dobil po krivici! Morda tudi to, da sem v počitnicah delal kot zidarski pomočnik, ko smo obnavljali požgano šolo. Ročno mešanje malte, prenašanje le-te na zidarski oder z odraslim pomočnikom...

Iz tega časa se spominjam doma izdelanih zvezkov iz zavojnega papirja. Ki pa so bili zmerom do roba porisani. Spominjam se tudi učitelja, ki ga je vojna kruto zaznamovala. Tako, da je včasih odigral divjo bitko...

Ko si danes ogledujem spričevalo iz tistih dni, je čuda polno samih odličnih ocen.

V času obiskovanja nižje in višje gimnazije v Ajdovščini v letih 1949 do 1957 si dosti risal, slikal in bral; še posebno literarna besedila. V Mladih potih si objavil tudi nekaj črtic. Zdelo se je, da nihaš med slikarstvom in literaturo. Kako sodiš danes o tistem času? Kaj je bilo posebno pomembno za tvojo osebno in strokovno rast; za oblikovanje tvoje osebnosti?

Znašel sem se v gimnaziji v Ajdovščini. Osem let sem preživel v dijaškem domu. Šola nam je zgradila zares solidne temelje najrazličnejših znanj. Delal sem tudi v knjižnici. Tako sem lahko hitro prišel do novitet in odkrivanja svetovne literature. Iskreno navezan pa sem bil na Kosovela in Murna.

In potem likovna umetnost! V dijaškem domu sem imel hvaležne modele, ki so potem našli pot kot risbe v reviji za mlade ustvarjalce Mlada pota.

Med profesorji moram posebej omeniti slavista Vozliča in Brusovo, ki sta me spodbujala k literanemu udejstvovanju. In potem profesorja matematike Matičiča, ki je vodil naš pevski zbor ter nam tako odkrival čudoviti svet glasbe.

Ob koncu tedna sem redno pešal domov na Predmejo in na tej poti živel s svojo pokrajino. Kamnite rebri, borovci, jesenske trave, modrina neba, divja burja so se slikale globoko v moje bistvo. Tako sem se po končani gimnaziji brez pomisleka odločil za nadaljnji študij.

V letih 1957 do 1963 si študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Nekje si zapisal, da je takrat program te akademije dosti zaostajal za stanjem likovne umetnosti v svetu. Kako si se sam prebil do najnovejših slikarskih tokov v svetu in v soočenju z njimi oblikoval svoj jasno prepoznaven umetniški izraz?

Na akademiji sem imel bogato knjižnico, kjer sem prebil večere. Katalogi umetniških del z angleškimi in francoskimi teksti so mi odstirali pogled na dogajanje v evropskem prostoru in v Ameriki. Svoj način likovnega odkrivanja in ustvarjanja sem lahko začel razvijati šele po končani akademiji in ko sem odložil vojaško suknjo; v novem okolju, ko sem začel delati na šoli v Novi Gorici. Redno sem začel obiskovati pregledne svetovnega dogajanja v likovni umetnosti na bienalih v Benetkah. In potem so sledili še obiski drugih evropskih središč z bogato likovno dediščino.

Zraven slikanja in ukvarjanja z literaturo si sodeloval tudi v pevskem zboru, hodil na koncerte, preučeval arhitekturo in drugo. Sploh je krog tvojega zanimanja zelo širok. Kako je vse to vtkano v tvoje delo? Ali bi lahko na tem mestu povedal tudi kaj o svojem načinu ustvarjanja?

Vse naštetu spada kar k neki razgledanosti, ki ustvarja dovolj široke okvirje za ustvarjalno delo. Vsaj jaz tako občutim. Resna glasba je tudi še danes stalni gost v mojem delovnem prostoru.

V ateljeju se mi nabira zlasti veliko risb. Skozi dolgo dobo - štirideset let - sem preskušal najrazličnejše delovne tehnike. Hočeš nočeš se odzivaš na dinamiko modernističnih gibanj - tako sem doživljal tudi njihove krize. Pestrost mojih ponovnih in ponovnih slikarskih nizov so izraz premagovanja teh kriz. Včasih so poudarjene bolj intelektualne komponente, drugič spet emocionalne.

Ob tej priložnosti bi rad omenil tudi moje številne kopije gotških fresk za Narodno galerijo v Ljubljani in za Goriški muzej. Njihovi stenski monumentalnosti in široki ploskovitosti se je spet približal moderni izraz...

Seveda sem delal "sive lase" marsikomu, ki je zapisoval o mojih slikah, saj sem razstavljal čez osemdesetkrat na skupinskih razstavah in dvanajstkrat samostojno. V katalogih in dnevnem časopisju sem naštel vsaj dvajset imen, ki so zapisali manjše ali obširnejše tekste o mojem delu.

Poleg slikanja si opravljal še dosti drugih del. Nekaj teh si v najinem pogovoru že omenil.

Res sem delal to in ono. Že kot otrok sem pomagal pri obnavljanju požgane hiše in tudi šole. Kot večina dijakov z Gore sem kasneje v počitnicah delal najrazličnejša priložnostna dela. V času obiskovanja gimnazije pa sem delal tudi v knjižnici.

Po končanem študiju sem se najprej preživljal kot profesor in potem kot restavrator specialist. Še posebej

moram omeniti, da sem si v tem času gradil trmasto kot 'mula', dobesedno z lastnimi rokami, hišo s slikarskim ateljejem. To omenjam tudi zato, ker je tako ostalo manj časa in moči za ustvarjalno delo.

Faze tvojega slikarskega razvoja se najbrž vsaj do neke mere pokrivajo z obdobji intenzivnejšega razstavljanja. V katalogih za razstave se omenjajo, denimo: informel, geometrijska abstrakcija, fauvizem in figurativnost v zadnjem obdobju; da omenim samo nekatere opredelitve teh faz. Ali bi lahko bolj natančno orisal razvojne faze svojega ustvarjanja?

Štiri desetletja mojega slikarskega prizadevanja bi lahko danes razdelil na štiri dovolj zaokrožene nize slik. Osnovno izrazno vodilo je prav gotovo bila barva. Z njo mi je uspelo vzdržati neko enotnost v različnosti. Povojno likovno razpoloženje v amorfnosti abstrakciji je botrovalo mojim začetkom in se v sedemdesetih letih skristaliziralo v geometrijsko neokonstruktivistično oblikovanje. Verjetno je tu na razpolago premalo prostora, da bi lahko z besedo razvijal vse poglede. Tu blizu je industrijsko oblikovanje in arhitekturni prostor, s katerim naj bi se sotrno stapljalo slikarsko delo. Omenil sem tudi krizne trenutke, ki so prinašali nove, vendar v nekem nadgrajevanju. V pojavu figurativnosti osemdesetih in devetdesetih let je pač prisoten tudi sam človek, njegov obris, ki se staplja s prostorom, ki je grajen bolj "izrazito", na meji med ploskim in globokim - kot spomin na predhodno slikarsko oblikovanje. Potem je tu barva kot nosilka svetlobnega izraza, ki jo ohranjam iz moje začetne stilne opredelitve.

Moje novejša slikarska prizadevanja naj bi se spominjala tudi tistega, kar nam je zapustila preteklost - skozi neke prozorne spominske tančice, v smislu 'prebolevanja' te preteklosti in ne v smislu banalne naslonitve na akademizme, ki so neusmiljeno preminuli.

Najin rojstni kraj Predmeja, in širše vsa Gora, je nedvomno izredno lep, slikovit, poln svetlobe in barv, ki jih kot slikar gotovo doživljaš na prav poseben način. Kaj je od vsega tega zaživel v tvojih slikah?

V tem pogovoru sem se že dotaknil tistega, kar mi neti dušo - naša pokrajina! Po dolgoletnih slikarskih izkušnjah lahko rečem, da je bila zmerom prisotna. Izražala se je skozi barvo tudi v najbolj abstraktni obliki - v smislu modrikastega vodilnega tona in brezmejnih prostorskih razsežnosti. Marsikateri pisec ocen mojega dela je zaznal to geografsko poreklo; seveda v smislu neke splošnosti. Neka skopost, odprta bolj proti duhovnim svetovom kot čutnemu razkošju oblikovanja, korenini na sivilu skal, okraštih travah, žametni zelenini borov in zvenu modrine nad Čavnom! Moja gora St. Victorie - Cezannova gora* - zlasti ko jo ugledamo, vračajoč se v Vipavsko dolino dol z Razdrtega.

V tvojih delih in seveda v tvojem razmišljanju o njem se čuti tudi neprestano soočanje s filozofskimi tokovi doma in v svetu. Ali bi lahko na kratko opisal tudi to plat svojih iskanj; svoja križpotja? In kje stojiš danes?

Trdo življenje na Gori, navezanost na domače kraje in ljudi je trajala odločilno dolgo in izoblikovala etiko in globok socialni občutek. Poskušali smo si izpopolniti naša spoznanja o biti in nebiti človeka. Izkusili smo grozote vojne, ki je Goro še posebej prizadela. Umetnost pomeni človekovo duhovno in estetsko obogatitev bivanja, njegova misel filozofsko orientacijo v sodobnem svetu. Saj je človek skoraj nevarno zasekal v biološko substanco, neuravnoteženo sprostil energije, pozabljajoč, da je tudi sam le najbolj nebogljeni del narave. Kljub temu poskušamo igrati svojo vlogo, ki smo jo prevzeli, in opraviti svoje delo tako dobro, kolikor ga pač le znamo in zmoremo.

*St. Victor - gora, h kateri se je francoski slikar Cezanne ves čas vračal in jo nešteto krat upodobil.

GROZD*

rudi pergár

Brajda je zleknjena čez parobek nad kolovozom; s trt se že smehljajo zreli grozdi; sonce se zlato zrcali v nabreklih jagodah. Neodločen stojim na klancu za hišo in brodim z boso nogo po prahu. Sonce mi do prijetnosti objema zagorele rame in žgečka zagoreli hrbet. Nebo je brez oblčka in tam zgoraj kipe v mlečnato modrino kamnite čavenske rebri. Prav neznamen zapotegljaj oblčka komaj liže zaobljeni vrh.

Čez glavo zavreščijo vrabci in zletijo med obložene trte. Grozdje je tako sladko... Počepnem na kolovozno pot in grebem dušeci prah na kupček. Tam zgoraj, za trnovo ograjo in kamnitim zidom, je raj, tam zapeljuje grozdje. Nobenega človeka ni v bližini. Veliki trtni listi, ki že venejo, silijo čez nizki zid in zadaj se šibijo cele vrste trt - sladek in napet zrak veje navzdol. Sapica je prijetna, poigrava se v mojih laseh.

Mehki bori spet pritajeno zahrumijo, ko jih poboža veter; borov gozdiček kipi tam nad brajdo.

Vse je polno sonca, ki prinaša sladkobo grozdu. Kolovoz se spušča navzdol iz vasi; tu, ob njem, stoji 'naša' hiša - naša nam je zgorela, tu - tu smo begunci z Gore...

Sestrice ležita v podstrešnici; bolni sta in tam ni sonca. Prostor je mračen - le line v grobem zidu so bleščave; prameni dnevne svetlobe preganjajo somrak in drobni praški migotajo v luči. Podstrešje je zatohlo in sestrice imata tifus. Tega ne razumem prav. Prej me je mama spodila od ležišč. "Pusti ju, naj spita!" Gledal sem njune oči, tako globoke in tako prijetne so v somraku. Drobna, drobna ročica leži čez odejo...

Tam zgoraj ni grozdja, ki zori, tam ni sladkih jagod...

Nikogar ni v bližini. Trava se mehko vdaja pod stopinjami. Napeto silim skozi trnovo ograjo. Do krvi se opraskam čez stegno. Roka hlepi po lepljivem grozdu in grabi, grabi... Jagode odletajo, toda pecelj ne popusti in ne popusti. Tržem, vlečem, sukam veliki grozd... Vendar. Dvignem ga k očem, ki so odprte, ki pijejo zlati odblesk. Vrabci se zaženejo skozi brajdo čez parobek. Pes laja zgoraj, v vasi. Tam pod klancem, pod hišo, slišim mamo, ki se z nekom razgovarja. Vse je prepleteno s sončnimi nitkami... Lepljivi grozd stisnem na gole prsi, solzive jagode so hladne. Pretipam se nazaj skozi trnje in lezem čez zid. Srce je vznemirjeno, roke so negotove, tudi noge me ne nesejo prav. Hitro zdrčim po travnati brežini na klanec. Prepojen sem s pričakovanjem. Bosta sestrici hoteli poskusiti? Nič ne pomislim na mater - nejevoljna bo. Hlastno poskusim nekaj jagod, jezik jih stisne, da se pocedi iz njih. Cel grozd bi stlačil v usta! Prihuljeno smukam okrog vogala in nežno pestujem grozd. Osušena trta se vije ob zidu pri vratih.

Objema me blagodejni hlad kuhinje. Hitro stečem k lestvam, ki peljejo na podstrešje, kjer spimo.

"Marija, Cvetka..." tiho pokličem.

*Črtica **Grozd** je bila objavljena v literarni reviji *Mlada pota*, 1956. leta. Brat Aldo je bil na to revijo naročen in tako sem črtico prebral verjetno že kako leto ali dve po objavi - morda sem imel deset let.

Ob intervjuju z akademskim slikarjem Rudijem Pergarjem, Rudkotom Zvrha, sem se je spomnil - spomnil sem se luči v njej, avtor pač gleda z očmi slikarja, tudi ko piše; in spomnil sem se tistega tihega klika na koncu - Marija, Cvetka...!

In zaprosil sem avtorja, če jo lahko poišče, da jo ponatisnemo v naši **Gori** - tudi zaradi tistega, kar iz besedila lahko razberemo - med vojsko so Dol požgali in Gorjani so morali kot begunci od doma... In seveda zaradi luči, ki lije iz zgodbe v nas... (F. Č.)

ANGEL VIDMAR - ZAVRHOVSKI

edo pelicon

Na Gori je iz leta v leto manj govedi, zato je manj paše in košnje, zato se površine zaraščajo. Drobnica lahko podoba bistveno spremeni, vsaj tako je videti okrog Zavrhovskih na Otlici. Izkušnje z rejo koz so ugodne. Izdelki iz kozjega mleka plemenitijo ponudbo Gore, morda bi reja drobnice lahko rezala kruh tudi večjemu številu domačinov. Angel Vidmar je med njimi, saj se je posvetil izključno kozjereji.

S kozami je vedno veliko dela, pa čeprav so obdobja, tja do maja, ko ne sira ne skute ali drugih izdelkov pri Vidmarjevih ni moč dobiti. V zimskem času je dovolj opravka s kozlički. Nekaj jih pustijo za pomlajevanje črede, ostale prodajo. Povpraševanje je veliko, predvsem iz notranjosti Slovenije, medtem ko Primorci še

ne cenijo mesa kozličkov.

Tudi pri siru ni zadreg s prodajo, v bistvu so vse količine rezervirane že vnaprej. Kljub temu pa vsega kozjega mleka ne predelajo zgolj v sir, saj skušajo imeti čimbolj široko oziroma pestro ponudbo. Po naročilu izdelajo sirne namaze z različnimi začimbami in dodatki, drobnjakom, česnom in še marsičem za tiste, ki so jim bolj všeč pikantni okusi, medtem ko sladkosnedneži pridejo na svoj račun ob namazih z gozdnimi sadeži, malinami, jagodami,

foto Edo Pelicon

borovnicami. Tu je še skuta, kislo mleko, ki je bolj tekoče kot kravje, pa maslo. Ne splača se ga izdelovati, le včasih za posladek, saj je izredno dobro in povsem bele barve. Iz 20 litrov mleka dobijo vsega 10 dekagramov masla. Sir mora zoreti vsaj mesec dni, ima 3,2 odstotka maščob, ki so drugače sestavljene kot pri kravjem siru oziroma mleku. Žena Irena ima veselje z 'eksperimenti', saj je treba vsak okus, vsako novotarijo večkrat preizkusiti. Sir v olivnem olju, pa s poprom ali orehi, poltrdi sir, dimljen in še kaj se najde na paleti njihovih izdelkov.

Mnogim kozji sir ne ustreza, češ da ima premočan vonj. Angel Vidmar samo zmajuje z glavo: "Ob pravi tehnologiji in stodstotni higieni motečega vonja ne sme biti." Danes molzejo na molzišču izven hleva, mleko takoj ohlajajo in ga v cisterni vseskozi držijo na šestih stopinjah. O sodobnih prijemih Vidmarjeve seznanja tudi upokojeni doktor sirarstva Čotar, ki redno prihaja iz zamejstva. Na Gori mu je zelo všeč, všeč pa mu je tudi okus gorskega sira, saj kože obirajo pestro zbirko grmičevja, trav in zelišč. Angel jim seveda poklada še sol in nekaj krmil, pozimi pa jih krmijo s senom in otavo. Sedem koz porabi toliko sena kot ena krava. Tudi za kozo velja enako pravilo kot za kravo, da se namreč 'molze pri gobcu'. In če ima koza dovolj dobre hrane, da tudi šest litrov mleka na dan.

So tudi še boljše mlekarice, recimo sanska pasma, vendar se je Angel odločil za srnasto, ki je bolj primerna za pašo. Tudi pozimi izkoristijo kože lepe dni, da se razhodijo in seveda tu in tam kaj oberejo.

Okrog domačije je ograjenih pet hektarjev pašnikov, cela kmetija pa ima v lasti 42 hektarjev površin. Ena od parcel teče od roba do izvira Hublja. Zanimivo pa je, da koze na južno pobočje nerade zahajajo, da jim je gorska vegetacija bolj pri srcu, mogoče se le pozimi odpravijo čez rob, da se na zavetnih legah ogrejejo. Letos bodo ogradili še tri hektarje.

Zanimivo je, da koze ne marajo detelje, zaradi posebne prebave potrebujejo veliko količino vlaknin, zato poleg trav očistijo robido, srobot, grmovje, drevesno lubje. Ko je mlado jesenovo drevo v soku, koza pri dnu odgrizne pas lubja in sunkovito potegne, tako da ga olupi skoraj do vrha. Jasno je tudi, da vse sočno rastlinje v dosegu koze prej ali slej konča v njenem želodcu. Na ta način je koza naravnost idealna, da bi lahko zaustavila zaraščanje Gore, doline in cele Slovenije. Vendar se Vidmar boji, da bodo gozdarji, podobno kot pred pol stoletja, znali predstaviti kozo kot največjega sovražnika in jo postavili na črni seznam. Njegov oče je namreč takrat že moral prodati vse ovce.

Koliko koz je v tropu?
(foto Edo Pelicon)

Torej ima Zavrhovska domačija že dolgo tradicijo gojenja

drobnice. Angelu se zato ni bilo težko odločiti, ko je ostal brez službe. Pred petimi leti se je začel spoznavati s kozami in kmalu jih je vzljubila cela družina. Tržišče se je odprlo in kot že rečeno, bi lahko prodali še precej več. Torej je lahko reja drobnice, v tem primeru koz, donosna? *“Lahko bi bila, vendar bi nas morali pustiti pri miru, da delamo, da koze ‘delajo’.* Jih je pa vsak dan več, ki pristavljajo lončke. Analiza mleka stane v evropski uniji eno marko, nam vzamejo 3.000 tolarjev. Tridnevni pridelek sira nam mesečno pobere veterinarska inšpekcija. To je preveč. Kot da smo vipavska mlekarna, ki odkupuje mleko od drugih. Toda to je naše mleko in naša prodajna sezona je dolga pol leta. Trikrat na sezono bi bilo kontrole dovolj, še posebno zato, ker so bile doslej prav vse analize negativne,” se dotika temnejših strani kozjereje Angel Vidmar.

Zato je pogovor o mladih kozličkih prijetnejši. Breja koza povrže običajno dva mladiča, tudi trojčki niso redkost. Povprečje v tropu pri Zavrhovskih je več kot dva mladiča. Če gre vse v redu, koze ne potrebujejo pomoči in tudi kozlički so hitro na nogah. Je pa kljub vsemu z njimi veliko opravka. Vse koze obvladuje samo en kozel, ki pozimi z razdalje opazuje, kaj je ustvaril. Tudi poleti se v glavnem privezan senči, konec avgusta pa končno stopi na sceno.

Rejci drobnice po tradiciji oziroma vraži ne smejo nikomur natančno povedati, koliko glav šteje čreda. Zato je tudi Angel obelodanil le približno številko - med 30 in 40 odraslih, z mladiči jih bo blizu 100. In seveda en kozel.

DARKO KRAPEŽ - POROBANOVCEM JE SMUČANJE V GENIH

edo pelicon

Kdo bi si mislil, da se pod uniformo slokega in plavolasega policista ajdovske policijske postaje Darka Krapeža skriva silna moč, fizična in psihična. Preteči na smučeh v dobrem mesecu šest maratonov je že za profesionalne smučarje veliko, no, Darko Krapež - Porobanovc s Predmeje je vse to ob rednem delu zmagel brez večjih težav.

Porobanovci so s smučarijo povezani že stoletje, kot izdelovalci smuči in kot inštruktorji smučanja v avstroogrski vojski. Darko se tradiciji prednikov ni izneveril. Kot večina fantov z Gore se je poganjal čez skakalnico v Tihi dolini. Pod vodstvom Danila Pudgarja je osvojil celo 6. mesto na državnem prvenstvu za starejše pionirje. Kasneje se je preusmeril na tek in se med drugim zapisal kot naslednik Filipa Kajnradla, saj je zmagal na spominskem teku ob 100. letnici znamenite tekme z Dola na Golak. Toda letošnja sezona je bila za Krapeža vendarle nekaj posebnega.

V novo leto je Krapež zakoračil z ekipnim drugim mestom na odprtem prvenstvu Slovenske vojske v patrolnem teku v Dražgošah. Četverica policistov UNZ Nova Gorica je bila med 46 ekipami najbolj natančna v streljanju in četrta v teku, skupno pa druga. Naslednji teden je že bil v 'Bohinjski smučini', na FIS progi, kjer je osvojil prvo mesto med tekmovalci do 30 let, skupno pa je bil peti. Že dan potem, 17. januarja, si je hotel popestriti 29. rojstni dan in se je zato odpravil v Kitzbuhel, kjer se je med 2000 tekači podal na 42 kilometrov dolgo in zelo zahtevno progo Koasalaufa. Po slabih dveh urah in pol teka je v cilj prišel na 70. mestu. Za več kot 20 kilometrov daljši je Dolomitenlauf v Lienzu, kjer se je zbralo 3000 tekačev, med njimi številni avstrijski reprezentanti, na čelu z Mihailom Botvinovim, nosilcem bronaste kolajne v maratonu na letošnjem svetovnem prvenstvu. Botvinov je tudi zmagal, v samo 2 urah in 51 minutah pa je skozi cilj pridrsal tudi Darko, kar je pomenilo 30. mesto v kategoriji do 30 let in skupno 71. mesto. Vrednost Krapeževega dosežka je merljiva tudi s podatkom, da je bil drugi med Slovenci, takoj za donedavnim reprezentantom Janijem Kršinarjem. S tem si je priboril prvo jakostno skupino in bo prihodnje leto na tem teku lahko štartal v ospredju. Tek na 65 kilometrov v Lienzu je najdaljši v Avstriji, zato šteje za pokal World loppet, to je v zbirko trinajstih najdaljših tekov na svetu.

Predmejčan je tudi zadnji januarski konec tedna nekoliko pretiraval, saj je na soboto, nekako za ogrevanje, osvojil zlato kolajno v kategoriji do 30 let, povrh pa še srebrno v skupni razvrstitvi, na 21-kilometrskem teku v spomin na tragedijo Pohorskega bataljona na Osankarici. Naslednji dan ga je že čakala znamenita, nič manj kot 70 kilometrov dolga Marcialonga, med znanima smučarskima središčema Moena in Cavalese. Slednje je med drugim znano po tragediji, ki jo je zakrivilo ameriško letalo, na Moeno pa imajo lepe spomine člani Čibejeve skupine, saj so tam uspešno nastopali. No, Krapež je zmagel tudi to razdaljo in je med 5600 udeleženci potrdil

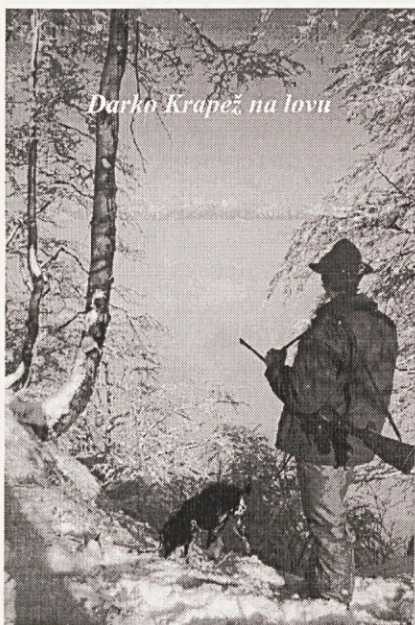

Krapež med 5600 udeleženci na Marcialongi

prvo jakostno skupino z uvrstitvijo na 160. mesto (prva skupina šteje 250 tekmovalcev). Seveda tudi italijanski 'dolgi pohod' šteje v šopek najdaljših tekov na svetu.

Tako je Darko Krapež samo v januarju nastopil kar na šestih maratonih, čeprav naj bi bil eden daljši tek na mesec povsem dovolj. Tudi v februarju se je najprej 'ogreval' doma, na Pohorski smučini, kjer je med svojimi vrstniki prišel v cilj kot drugi, skupno pa četrti. Teden dni kasneje je že stal na startu najdaljšega teka v deželi vzhajajočega sonca, ki tudi šteje za World loppet. V olimpijski Sapporo je trojica slovenskih policistov (poleg Krapeža še Martin Hozjan iz Nove Gorice in Matjaž Žagar iz Bovca) zaradi sneženja prišla dva dneva prepozno. Zbit in neprespan je Krapež držal deveto mesto do dveh tretjin proge, na koncu pa nekoliko popustil, kar sicer ni njegova navada, saj običajno dobro finišira. Kljub temu je bil najbolje uvrščen Srednjeevropejec in skupno na 18. mestu med 1500 tekmovalci.

Krapež je tako že opravil več kot polovico tekov, ki so v svojih državah najdaljši, in ki štejejo za lovoriko World loppet. Lani je namreč premagal najdaljši tek, 90 kilometrski Vassaloppet na Švedskem, bil je na Finskem, v Kanadi in ZDA. Manjkajo mu še teki v bližnji Nemčiji, Švici, Franciji, ki jih je pustil za konec, pa na Norveškem, Estoniji in v Avstraliji. Načrtuje, da bi po deželi kengurujev smučal poleti prihodnjega leta. Vse teke bi tako opravil v štirih letih in osvojil dragoceno spominsko medaljo. Vsa zadeva sploh ni poceni, štartnine so visoke, prevozi tudi, potrebna je dobra oprema, toda za Krapeža je tovrstno preizkušanje svojih zmogljivosti način življenja. Tudi poleti ne miruje, saj skoraj vsak dan trenira tako ali drugače, udeležuje se gorskih tekov, rad pleza.

Darko Krapež na lovu

Pogosto ga lahko srečate širom po Trnovskem gozdu, na kolesu, smučeh, peš. Je tudi navdušen lovec, kjer združuje ljubezen do narave z gibanjem oziroma treningom. S seboj ima navadno fotoaparati in uspelo mu je na film ujeti zanimiva dogajanja iz živalskega sveta, fotografiral je tudi nekatere redke živali, kar je videti na zadnji strani 'Gore'.

In zakaj vse to počne? "Od malega sem zelo rad smučal, rad sem se klatil naokrog po Gori, najbrž sem to že podedoval. Potem pa me je zanimalo, koliko lahko človek zdrži, koliko sam zdržim, koliko lahko zahtevam od sebe." Očitno zelo veliko - samo za vsakdanji trening se s kolesom zapelje do Čavna, tam preteče še 10 do 15 kilometrov in se nato vrne na Predmejo. Če je vreme primerno, se v službo v Ajdovščino (in nazaj) odpravi s kolesom, za pridobivanje moči turno smuča, poleti rolka, smučarsko drsalno tehniko in hitrost pridobiva na Pokljuki. Tri, štiri, pet ur treninga je njegova dnevna norma. Človek je klene volje je Darko Krapež - Porobanovc.

Diploma za 18. mesto na Japonskem

GORJANI NA I. DRŽAVNEM PRVENSTVU V TELEMAR KU

emil velikonja

malo za šalo, veliko zares

Na povabilo Smučarske zveze Slovenije in Telemark kluba iz Kranja, organizatorja **I. odprtega državnega prvenstva Slovenije v telemarku**, smo se 20. februarja 1999 z veliko negotovostjo in mešanimi občutki odpravili v Maribor. Med potjo do Trojan ni bilo prav dosti besed, pa tudi udobno se nismo vozili, saj je bil kombi poln opreme, za sedenje pa je ostalo le malo prostora. Na pot nas je odšlo šest. Se bomo sploh vsi celi in zdravi vrnili, ko pa se podajamo na preizkušnjo in avanturo, polno neznank in negotovosti? Vedeli smo, da bo tekmovanje na progi, na kateri tekmujejo lisičke za Svetovni pokal, zato so bila naša pričakovanja toliko večja. *“Ampak ta proga je zelo strma,”* se je slišalo v zadnjem delu kombija, medtem ko je predsednik že poskrbel, da smo se posladkali s slastnimi trojanskimi krofi. No, na Trojanah se sploh ne bi ustavili, če z nami ne bi bil tudi Vrhlučniški, ki je že tja od Domžal naprej v žepu nestrpno stiskal in ogreval vžigalnik, da ne bi zatajil, ko bo za to napočil trenutek.

“Ne, ni strma, saj smo tam že večkrat nastopali,” se je slišalo. *“Ja, nastopali že, ampak samo od cilja navzdol,”* je modroval šofer, ki je že lansko leto preizkusil tekmovalno telemark smučanje. Res je, na

Brata Emil in Uroš Velikonja - 2. in 1. mesto na državnem prvenstvu v telemarku po starem (foto Joco Žnidaršič)

snežnem stadionu smo nastopali že večkrat, vendar kaj dosti višje od cilja ne, pa bi, če ne bi bila pravila Svetovnega pokala tako toga, da smučarjev v stari opremi in smučmi brez robnikov na lisičjo progo ne pustijo. Kaj si hočemo. Ob takih in podobnih modrovanjih smo kar hitro prispeli do Maribora. Po krajši panoramski vožnji po štajerski metropoli smo le našli pravo pot do snežnega stadiona pred hotelom Arena. Nato prijave, fotografiranje za akreditacijsko kartico, rezervacija prenočišč in hitro preoblačenje, kajti skupino *“Edmund Čibej”* je napovedovalec za občinstvo že večkrat napovedal.

Prireditve se je začela. Najprej so nastopili moderni demonstratorji telemarka, nato akrobati, vse nastopajoče in veliko množico občinstva pa je v odmorih zabaval Pidži. Na nastop smo v sredini pohorske strmine že nestrpno čakali, in glej ga, zlomka, prireditelji so spet nekam založili predstavitev naše skupine. Napovedovalec nas je v nevednosti zamenjal s smučarji, s katerimi nismo nič v sorodstvu. *“Saj sem vedel, da vas bo dvignilo in boste hitro odreagirali,”* je Miran Stanovnik poskušal potolažiti jeznega vodjo skupine, ki je s papirji v roki oddrvel v tehnično pisarno. Skozi stekla ni bilo slišati, kaj je napovedovalcu govoril, videti pa je bilo, da mu je v roko dal nekaj dokumentov in se z nasmehom poslovil. No, stvari so bile kmalu na pravem mestu, mogoče so organizatorji pri naših nadaljnjih predstavitev celo malce pretiravali. *“Pa naj bo tako,”* smo modrovali, *“saj smo edina telemark skupina v Sloveniji in tudi v Evropi takšnih še nismo*

videli, s pravo telemark opremo. Promocije pa tako in tako ni nikoli preveč. Z uspešnim nastopom smo si to tudi zaslužili, naj uživajo Štajerci.”

Nato pa aplavzi in ovacije, kako to lepo dene... Trema se stopnjuje pred skupnim nastopom predstavnikov starega in novega telemarka. “Kako lepo gre to skupaj,” so malo z zavistjo opazovali Gorjani svojega vodjo, ki je skupaj z Mojco Ogris rezal smučino, po kateri so potem par za parom v ciljno areno privijugali in v paradnem zavoju končali svoj nastop. Zares, bilo je enkratno, pa vsa ta množica, kamere, fotoaparati, intervjuji... Premalo časa je vse to trajalo. Pa saj prižigajo reflektorje, pred nami je še prva tekmovalna disciplina telemark veleslalom, še prej pa obvezen trening skoka. Kaj vse nas še čaka ta večer?

Na startu treninga skoka je kar pisana in številčna družčina. Napovedovalec za občinstvo napoveduje goste iz Nemčije, Norveške in Švedske, ja, tudi tisti ta pravi iz domovine telemarka so med nami, pa slovenski reprezentantje, in seveda Gorjani, kajti že stari so Gorjani takoj za Norvežani... in tako je tudi sedaj. Kdo od Gorjanov bo prvi? Seveda, mladince z lahkoto opravita obvezen skok, kaj pa mi? Vodja skupine prvi, ostali za njim! Predsednik po skoku komentira: “Kar naenkrat sem bil v zraku, zazdelo se mi je, da ne bom mogel dol.” Pa je vseeno pristal. Še ogled prve proge in na start. Zares enkratno pogled, osvetljena strmina kot brezno pod nami, mi tu zgoraj z občutkom majhnosti in nemoči, tam spodaj pa mogočen, v soju mestne razsvetljave osvetljen Maribor.

To je že ta pravi. Matjaž Polanc, 5. mesto telemark classic.
(foto - arhiv Gora)

“Tle Gorjani so zares zaostali, ali res ne vedo, da je danes tu čisto ta prava dirka, da je tu državno prvenstvo v novi smučarski disciplini. Pogledjte jih, kako so opravljeni,” se sliši izza zaščitne ograje. No, tam v ozadju pa sta dva primorsko govoreča telemarkarja le opremljena za dirko tako, kot se spodobi. Naenkrat bojazen - nas bodo sploh pustili na strmino? Kako da ne; oni imajo na

glavah čelade - mi klobuke, oni imajo kombinezone - mi pa široke hlače, lanene srajce in brezrokavnike, namesto očal mi nimamo nič. Vendar, če so Gorjani pred sto leti lahko, zakaj ne bi tudi danes.

Start. Tekmovalci eden za drugim izginjajo preko prelomnice, med vožnjo opravijo obvezen skok in eni prej, drugi kasneje končajo v cilju. “No, saj je še kar šlo, le pribitka bo verjetno precej, pa nekaj nepravilno izpeljanih zavojev, pa prekratek skok. Ampak pomembno je to, da sem v finalni vožnji, da grem še enkrat na start,” je ves zadovoljen pripovedoval Zlatko. Druga, odločilna vožnja. Ali smo pravilno namazali? Začelo je deževati. Kaj pa te naše obleke, pa očal nimamo. Hudo bo! “Palice preko! 3,2,1, smuk!” je toti starter enega za drugim poslal v globino. Vsi nastopajoči počakamo zadnjega, skupinski pozdrav, le Uroš je močno zaskrbljen. “Noga me boli, v gležnju, ne vem, če bo jutri kaj.”

Ob narezku štajerskih specialitet in vipavski kapljici pričakujemo razglasitev. “Ja, dobro je to vaše peneče,” se nam s čestitkami za nastope pridruži Peter Štefančič, nekdanji smučarski skakalec in rekorder. Tudi

ostala smučarska srenja je kmalu otežila dostop do naše "stojnice", le Bojan Križaj se ne zmeni za našo vipavsko kapljico, njemu mora biti boljši Gesser.

Razglasitev, kdo bi si mislil! Medalje, diplome, praktične nagrade. Vse lepo pospravimo, odpeljemo se do hotela in na počitek. Toda rezultati so zares odlični in šofer skoči do kombija po še eno steklenico, nazdravimo, pridružijo se tudi reprezentanti. Uroš zaskrblejn sezuje čevlje. "Ja, res me boli, težko bo jutri!" - "Kaj ga ne bi bolelo, saj ima nogavico ovito okoli in okoli, ali ne vidite, da ima peto na nartu, to mora res boleti," ugotavlja naš telemarkarski prijatelj, poštar iz Kranja. Vodja skupine pogleda in ugotovi, da ga je začelo razmeroma pozno boleti, če si je že zjutraj tako obul nogavico.

Staro in novo z roko v roki. Državna prvakinja Mojca Ogris in vodja skupine Edmund Čibej
(foto - arhiv Gora)

Drugi dan zjutraj! Uroš seveda pazi, ko si obuva nogavice, Matjaž proučuje karto mesta, Zlatko sprašuje, kaj naj oblečemo, Ivan vstane prvi in zadimlja okolico, poštar je preko noči izginil, predsednik utrjuje gležnje, vodja skupine se zunaj sprehaja v kratkih rokavih. Na snežnem stadionu najprej srečamo Katjo Koren. "Ja, po jutru se dan pozna," pripomni. In, da bi vsaj bil tudi dan tak. Danes je na sporedu telemark classic, kraljevska disciplina telemarka. Ta disciplina je pa naša, saj je bila že pred 104-mi leti naša. 8. marca 1895 je bila pri nas prva tovrstna smučarska tekma v Srednji Evropi. Nekateri se temu čudijo, toda res je tako. Kombinacija veleslaloma, skoka in teka je zares atraktivna smučarska disciplina. Tu se nastopa samo v enem teku. Matjaž je naše najmočnejše orožje, kar se kasneje tudi izkaže, saj le za stotinko sekunde zaostane za 4. mestom.

Razglasitev rezultatov, spet priznanja in nagrade, Nemci nas vabijo k njim, Norvežani pa v domovino telemarka, da bi njim pokazali, kako so pred sto in več leti to njihovo iznajdbo obvladovali Gorjani. "To bi bilo pa zares lepo," mrmra Ivan. Mogoče pa enkrat bo.

REZULTATI ZA I. DRŽAVNO PRVENSTVO, VELESLALOM:

Ženske

1. Mojca Ogris, Alpetur
2. Maja Dolenc, TK Kranj
3. Tanja Cvelbar, TK Kranj

Člani

1. David Primožič, TK Kranj
2. Miran Stanovnik, Capris
3. Iztok Kunstelj, TK Kranj
7. Matjaž Polanc, Gora

Veterani

1. Tomaž Pogačar, Ljubljana
2. Aljoša Šajna, Ljubljana
3. Uroš Velikonja, Gora

Telemark po starem

1. Uroš Velikonja, Gora
2. Emil Velikonja, Gora
3. Slavko Vidic, Gora

TELEMARK CLASSIC:

1. David Primožič, TK Kranj
2. Miran Stanovnik, Capris
3. Iztok Kunstelj TK, Kranj
4. Peter Štefančič ml., TK Kranj
5. Matjaž Polanc, Gora (uvrščenih 18 tekmovalcev)

Če si ne zapiše, vse hitro pozabi!

Še ena iz Maribora. V Mariboru smo bili letos kar dvakrat, že na novega leta dan, na Zlati lisici!

Silvesterske noči še ni bilo niti konec, ko nalagam smuči na avto, prtljage je kot vedno preveč. V starih čevljih kar težko vozim. Ali je mogoče? Nekateri so očitno še manj spali kot jaz. Kombi dohitim šele na Otlici.

“Srečno Novo leto vsem skupaj! Šoferju srečno vožnjo. Danes se ne bomo izgubili, saj imamo Štajerca za šoferja.” Ni bilo kaj dosti besed, najboljše želje pa le. Vozimo se proti Petrgaluci, ko v soju javne luči v megli opazimo postavo. Če ne bi bilo dolgih smuči, bi verjetno zapeljali kar mimo. Vstopi. Brez besed. Ko pa najde kamerata, kmalu zapojeta. Še zadnja postaja pred Colom. Z najlepšimi željami za novo leto, tako kot se za direktorja carine tudi spodobi, vstopi Slavko. *“Joj, sem pomislil, da smo že na Štajerskem, kajti tudi tu notri ga je že pol promile v zraku,”* še doda, šofer pa ga samo postrani pogleda. Nekateri spijo, drugi opazujejo okolico, eni se zaradi slabosti držijo za trebuh. *“Ne dam ga več v usta, tako sem bolan, nikoli več,”* pravi Zlatko. *“Če je glava neumna, trpi celo telo,”* modruje Ivan. Pa spet Zlatko: *“Nikoli več, nikoli več, kako sem bolan, nikoli več...”*

Hitro se znajdemo na snežnem stadionu. Ker je še čas, pokukamo v VIP šotor. Kakšna paša za oči. Z dobrotami obložene mize, kar si srce poželi. Brhke Štajerke kar tekmujejo, katera bo prijaznejša. Dolga miza se upogiba pod vrči natočenega piva. Zlatko kar plane. Požirek, dva. *“Joj, kako paše!”* - *“Zlatko, ali nisi rekel, da ga ne daš več v usta,”* ga pokara kolega. *“Saj res, če si ne zapišem, vse tako hitro pozabim,”* odgovori Zlatko. (E. V.)

foto - E. Pelicon

Jure, za mehko vožnjo moraš imeti takšne robnike kot jaz!

daljšimi potovanji v tujino imajo posebno mesto Livigno, kjer so Gorjani po treh letih spet stopili na najvišjo stopnico, SiesersAlm, kjer je bil pokal za prvo mesto dodatno podprt z 'liričnim' čekom, in Fai di Paganella, kjer je letos zeblo do kosti. Povelikonočni Emavs na Kaninu je bil spet gorjanski, edino tekmo, na kateri niso zmagali, so pripravili sami na smučišču nad Cerknim. Odlično razpoloženje je bilo marca ob Filipovem teku v Tihi dolini, kjer pa člani društva Gora niso nastopali. Zato pa se je izkazal podmladek, saj so Klemen Žonta, Damjan Vidic in Matej Čibej pobrali v svoji kategoriji prva tri mesta, v rahlo zamenjanem vrstnem redu pa so se zmagoslavno vrnili tudi še s Kanina.

Gradiva za spomine, domislice, zgodbe, anekdote torej zlepa ne bo zmanjkalo!

Podobnih dogodivščin in anekdot se je članom Čibejeve skupine v letošnji sezoni zgodilo še nekaj. Kajti starosvetni smučarji iz društva Gora so bili skoraj vsak konec tedna na poti, na tekmovanjih ali samo na predstavitvah. Poleg dveh voženj na Štajersko so Gorjani trikrat peljali na Gorenjsko - v Kranjski Gori so pod Vitrancem delili Koširjevo zmagoslavje, zabeležili padec člana skupine pred največjim številom gledalcev (skoraj 50 tisoč) na finalu svetovnega pokala v smučarskih poletih v Planici (Uroša V. je 'usulu' pri 280 metrih!!), v Kropo pa so odšli po svinjsko glavo na tekmovanje Talesenih. Med

ODMEVI, POPRAVKI, DOPOLNILA...

Motiti se je človeško - zveni zguljeno, je pa res... Tudi nam se to dogaja. Tako bi se radi opravičili za nekatere nerodnosti, do katerih je nehote prišlo v prvih treh številkah Gore...

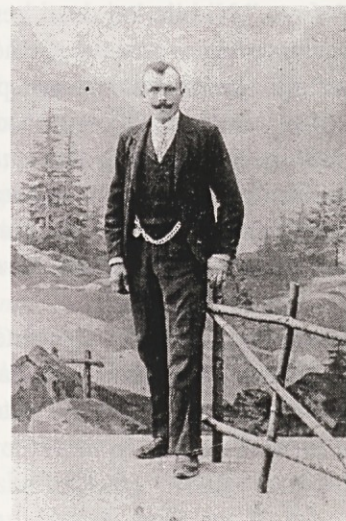
- Na naslovnica vseh treh števil vidimo Gorjanko, kako s škafo, polnim vode na glavi, z roko, uprto v bok, zre z Gore v Deželo. Ta podoba je hkrati logotip društva Gora. Po ideji Franca Černigoja ga je naredila slikarka **Silva Karim**.

- V 1. številki, str. 18, smo objavili smučarsko pesem Gorska smučarska. Pesem je po starejši gorenjski verziji priredil **Emil Velikonja**.

- V 3. številki, str. 1, je pravi naslov daljšega proznega besedila Alda Černigoja **Večer pri Maticavih** in ne Božič pri Maticavih.

- V 3. št., str. 38, v rubriki Odmevi, smo objavili pismo Franca Čibeja - Pilčetovega, v katerem nam le-ta pojasnjuje, da je bil Pilčkov pil postavljen v zahvalo Materi Božji za rojstvo sina Johana Čibeja. Gospod Franc Čibej nam je pisal iz **Dolenjskih Toplic**, ne pa iz Nove Gorice.

Vsem se za napake opravičujemo. Hkrati pa objavljamo fotografijo **Johana (Janeza) Čibeja**, ki "je bil kriv", da danes lahko na Predmeji občudujemo Pilčkov pil... (Fotografijo nam je posredoval Angel Čibej - Blažeski (Pilčetov) iz Nove Gorice.)

Johan Čibej - Pilčetov

Tako, prišli smo do četrte številke, torej tudi do konca prvega letnika časopisa GORA. Moramo priznati, da smo bili nad ugodnimi odmevi presenečeni in zato smo še z večjim veseljem zbirali gradivo, ga oblikovali v članke in jih pilili pred objavo. Časopis je iz številke v številko obsežnejši, upamo pa, da tudi zanimivejši. V tej številki smo na željo naših starejših bralcev nekoliko povečali črke. Skrbimo tudi, da so besedila podprta s slikami, bodisi zgodovinskimi ali pa novodobnimi.

Dosedanji bralci, ki želite naročnino za časopis GORA podaljšati še za eno leto (štiri številke), vplačajte položnico, ki je časopisu priložena. Vse se draži in tudi mi smo bili prisiljeni zvišati ceno (posamezna številka 400 SIT, letna naročnina za 4 številke 1.500 SIT).

Za vse tiste pa, ki se bi želeli na novo naročiti na naš časopis, je postopek podoben. Na splošno položnico vpišite svoje ime, priimek in točen naslov. Kako je treba izpolniti splošno položnico, prikazujemo desno. S vplačilom na banki postanete naročnik. Seveda pa nam lahko še vedno pošljete pobude, nasvete, fotografije, gradiva, karkoli.

Uredništvo!

AGENCIJA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA PLAČILNI PROMET		POLOŽNICA	
POTRDILO		Št. polje	
Vplačal je Ime in priimek			
točen naslov			
(ime in naslov vplačnika)			
Namen nakazila naročnina za		Št. rač. [] [] []	
časopis GORA,		SIT 1.500,00	
letnik II			
Prejemnik Društvo GORA		Številka računa 52010-678-78305	
Predmeja 106, Ajdovščina		Sido na št. (podob.) [] [] []	
(ime in sedež prejemnika)		(plačana preložitina)	
(log in podpis)		(številka dnevnika)	
Znak kontrole []	V [] dne []		
TRIKOTJE GORJE ČILJE 199-1000-00 00 00007-4-07-0		Obr. št. 10	

Gostilna
"PRI NIVES"

Goriška 56 a - Ajdovščina
tel.: 61-315

**Odlična hrana, domačnost
in neverjetno nizke cene!**

**Malice 500 SIT,
kosili 700 SIT!**

**Primerno tudi za zaključene
družbe, poroke, bankete!**

**MORJE, SONCE, RIBE,
VINO, GLASBA...**

Spoznajte lepote Slovenije
z morske strani!

Nepozabna doživetja
od pomladi do jeseni...
Izleti z gliserjem Delfin II
po slovenskem morju,
ribe in vino v neomejenih
količinah...

**Informacije BIRO 93,
Duplje 31, telefon 645 129**

MENJALNICA - TRAFIKA

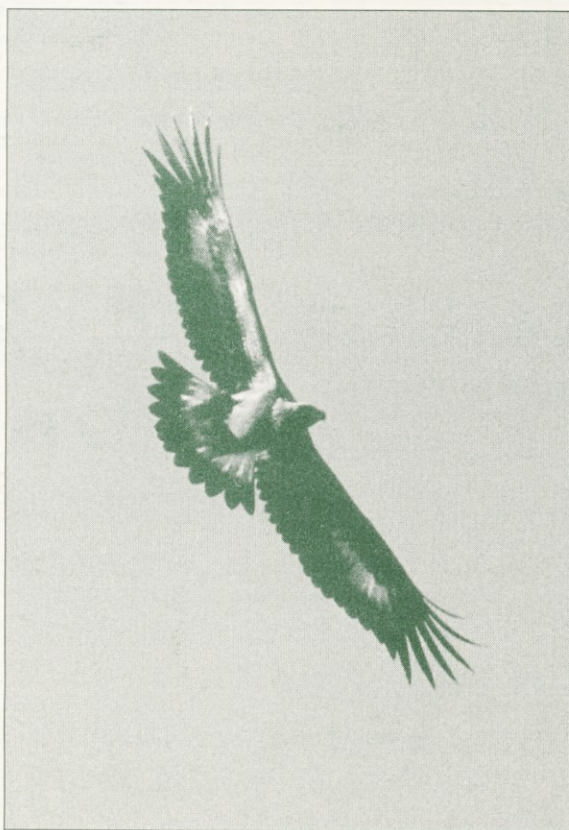
Zvonka

**BORZNO POSREDOVANJE
C2, AJDOVŠČINA, TEL.: 065 63 288**

- vedno ugodni tečaji tujih valut
- odkup in prodaja delnic podjetij in PID-ov
- prepričajte se, da je pri ZVONKI postopek najhitrejši in najugodnejši
- sočasno lahko izbirate med bogato ponudbo usnjenih izdelkov
- pri ZVONKI dobite tudi časopis Gora

BAR NA OTLICI

BRUNA LIKAR s.p.
tel.: 065 649 616

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje
in varovanje naravne in kulturne dediščine Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 106, 5270 Ajdovščina,
tel/fax 065 649 023.

Uredniški odbor:

Glavni in tehnični urednik: Edo Pelicon

Odgovorni urednik: Slavko Vidic

Lektor: Franc Černigoj

Tisk: PG Sedmak Ajdovščina

Naklada 500 izvodov

Oblikovanje logotipa društva GORA: Silva Karim

Fotografija na naslovnici (kranjska lilija): Iztok Velikonja

Fotografija na zadnji strani (planinski orel): Darko Krapež

ISSN 1408-7855 NUK Ljubljana

Po mnenju Ministrstva za kulturo sodi časopis Gora med izdelke, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.